विदग्धमुखमण्डनम् सटीकम्

५८२

नं. ५८२ग

विदग्धमुखमण्डनं सटीकम्

४४ पत्राणि · अशुद्धप्रायम्

अपूर्णम्

विदग्धमुखमंडन

श्री० १

ॐ स्वस्ति ॐ श्रीगणाधिपतये नमः ॐ ग्रंथादौ धर्मदासनामा बौद्धाचा
र्यो विघ्नविघातार्थमिष्टदेवतास्तुतिमाह सिद्धौषधानि भवदुःखम
हागदानां पुण्यात्मनां परमकर्णरसायनानि प्रक्षालनैकसलिला
नि मनोमलानां शौद्धोदनेः प्रवचनानि चिरं जयंति बौद्धदेवस्य प्रव
चनानि सिद्धांताश्चिरं जयंति कीदृशानि भवस्य संसारस्य ॥ जयं
ति संतः सुकृतैकभाजनं परार्थसंपादनसन्नद्धस्थिताः करस्थनीरो
पमविश्वदर्शिनो जयंति वैदग्ध्यभुवः कवेर्गिरः २ संतः सत्पुरुषा
जयंति किंविशिष्टाः सुकृतस्य पुण्यस्यैकभाजनं तथा परस्य यदर्थं
संपादनं तदेव सन्नद्धं तत्र स्थिताः तथा कवेर्गिरो वाचो जयंति की
दृशस्य कवेः करस्थं यन्नीरं तदुपमं विश्वं पश्यंतीति करस्थनीरोपम- १

विश्वदर्शिनः किंविशिष्टाः कवेर्गिरः विदग्धस्वभावो वैदग्ध्यं तत्
संभवः स्थानम् १ आक्रान्तेव महोपलेन मुनिना शापेव दुर्वाससा
सातत्येन तु मुद्रितेव जतुना नीतेव मूर्छां विषैः बद्धेवातनुरज्जुभिः पर
गुणान्वक्तुं न शक्ता सती जिह्वा लोहशलाकया खलमुखे विद्धेव संल
क्ष्यते २ खलमुखे जिह्वा एवंविधा संलक्ष्यते दृश्यते किं कुर्वती पर
गुणान्वक्तुं न शक्ता सती किंविशिष्टा जिह्वा उत्प्रेक्ष्यते दुर्वाससा मुनि
ना शापेन शापितेव पुनः कथं प्रेक्ष्यते वक्ति च सातत्येन निरन्तरं जतुना ला
क्षया मुद्रितेव तथा विषैर्मूर्छां नीतेव एवमतनुरज्जुभिर्बद्धा नियं
त्रितेव ३ इहानेके सन्तः सततमुपकारेणोपकृतिं कृतार्थाः कुर्वन्तो
जगति निवसन्त्येव सुधियः कियन्तस्ते सन्तः सुकृतपरिपाकप्रणयिनो

निवसंति

श्री० २

विनास्वार्थं येषां भवति परकृत्यव्यसनिता ४ इह संसारे एतादृशाः
सत्पुरुषा नैके भविष्यन्ति कथंभूताः कृतज्ञाः कृतं जानन्तीति किं कु
र्वन्तः उपकारिणि कृते उपकारं प्रत्युपकारं कुर्वन्तः परं ते सन्तः
कियन्तो विरलाः येषां स्वार्थं विना परकृत्यव्यसनिता भवति कथंभू
तास्ते सुकृतस्य पुण्यस्य परिपाके प्रणयः स्नेहो विद्यते येषां ते ४
एषोऽञ्जलिः सममसज्जनसज्जनौ द्वौ वर्तेते नितान्तकुटिलप्रगुणस्वभा
वौ एकोऽभियाति निभृताभिसंधितवैरिभूतः प्रीत्यापरं परमनिर्वृतिपात्रभूतः ५
कविः प्रवदति एष मयाञ्जलिर्बद्धः तौ असज्जनसज्जनौ समं समका
ले वर्तेते कथंभूतौ नितान्तकुटिलप्रगुणस्वभावौ नितान्तमतिशयेन कु
टिलो वक्रः प्रगुणः ऋजुश्च स्वभावो ययोस्तौ एकमसज्जनं भियाभये।

२

नवंदे कीदृशं निरभिसंधितवैरिभूतं निष्कारणं शत्रुसंपन्नम् अपरं सज्जनं
प्रीत्या स्नेहेन वंदे परमनिर्वृतिपात्रभूतम् प्रकृष्टं निर्वृतिः सौख्यं तत्रपा
त्रभूतम् ५ किं मेघवाहनत्वलक्षणेनापि स्यात् स्वीकरोति सज्जनो
यदि मां गुणज्ञः चंद्रेण चारुचरित्रेण विकासितं सत्संकोचितं भवति
किं कुमुदं तमोभिः ... पतितां तरे शशांकोदेशीयोयद्यर्थेवर्तते यदि सज्ज
नः गुणज्ञः सन्मां स्वीकरोति अंगीकरोति तदा दुर्जनप्रणतौ किं अपि
तु न किं दृष्टांतेन द्रढयति यथा चारुचरित्रेण मनोहरचरित्रेण विका
सितं सत्कुमुदं किं तमोभिः अंधकारैः संकोच्यते अपि तु न ६ प्रीत्यै स
तां तदनुभावगतावसादः संत्यज्य शुद्धवचनां प्रतिभानरूपं त्रिमावचो
पकरणत्वममीति तार्थैव द्येविदग्धमुखमंडनम् प्रपंचम् ७ अहं वि

श्री०
३
3

दग्धमुखमंडनं वक्ष्ये किं कृत्वा गूढरचनागमरचनाः संसज्य किमर्थं स
तां सज्जनानां प्रीत्यै प्रमोदाय किंविशिष्टोऽहं [illegible] सज्जनानामनुभावेन
गतो वसादो विषादो यस्यासौ तदनुभावगतावसादः कीदृशं विदग्ध-
मुखमंडनं प्रतिभानरूपं प्रज्ञानरूपं पुनः किंविशिष्टं इति शीघ्रमवबोध
करणे तमं समर्थं १ यथालिसभामध्येस्यात्तं वक्त्रं मनस्तदा स्थापियेत्स्ता
म्बूलमिव गृहीत्वा विदग्धमुखमंडनं विशत ८ ग्रन्थं कं मनोस्ति नरा
स्तांबूलमिव स्वमुखे गृहीत्वा विदग्धमुखमंडनं विशंति ८ प्राहुर्व्यस्तं स
मस्तं वा द्विर्व्यस्तं द्विसमस्तकं तथा व्यस्तसमस्तं च द्विर्व्यस्तकसमस्तक
म् ९ साद्विः समस्तकव्यस्तमेकालापं प्रभिन्नकम् भेद्यभेदकमोजस्वि-
सालंकारं सकौतुकम् १० प्रश्नोत्तरसमं दृष्टप्रश्नं भग्नोत्तरं तथा आगम-

३
श्री०

ध्योत्तराविंदहंसेत्तोत्तरमतःपरं ॥ कथितापह्नुतिश्चैवविषमं न्यूनमानकं
नामाख्यातं च तत्ताक्ष्यं च सौत्रं शाब्दीयशास्त्रजे १२ वर्णानां कोन्तरे तत्र प्रश्नो
कोत्तरमतःपरम् खड्गपादोत्तरं चक्रं पद्मकाकपदं ततः १३ गोमूत्रं सर्व
तोभद्रं गतप्रत्यागतं बहु वर्धमानाक्षरं तद्धीयमानाक्षरं तथा १४ संव
र्त्तनागपाशं च चित्रं संस्कृतमेव च प्रहेलिकां तथान्यां कालसारादि वर्णि
तो १५ सुजमारादिकं गूढं पदपादार्थगूढकम् [illegible]
[illegible] १६ स्तुतिनिंदा तथान्यार्थं सहाययुक्ति बिंदुमत् क्रियाका
रकसंबंध गुप्ता मंत्रितस्य च गुप्तं तथा समासस्य लिंगस्य वचनस्य च १७ मा
त्राबिंदुविसर्गाणां च्युतकान्यत्तरस्य च स्थानव्यंजनयोश्चापि च्युतदत्ताक्षरं त
था १८ [illegible] इत्युद्देशकः ॥ [illegible] एषं पदविभागेन केवलेनैव यद्भवेत् विदुर्वा

श्री. ४

त्वं समस्तं यत्समुदायेन दृश्यते १८ यः प्रश्नः एकेनैव पदविभागेन दृष्टो भवति
अत्र विभक्तं तत्पदं तत्प्रश्नकोविदाः व्यस्तं कथयंति यत्पुनः प्रश्नसमुदायेन
पदसमूहेन दृश्यते तत्समस्तं १९ रजायां किं पदं प्रोक्तं समस्तं को बिभर्त्युरः
कश्चात्र पुंपतयाख्यातः प्रलंबाखरविद्विषः २० सनासीर इत्युत्तरम् रजायां
किं पदं प्रोक्तं स। अस्तं नञ्चहीनश्रीरो वक्षः को बिभर्त्ति ना पुमान् कश्चात्र पुंथः
प्रलंबविद्विषो हलधरस्य सीरो हलम् २१ कोऽत्रागस्त्यमोहायकाश्रिया
खरविद्विषः पदं प्रश्नवितर्केः किं कोदंतच्छदभूषणम् २२ रामानुरागोऽत्र
रम् पुनः अत्र पदविद्विस्य मोहायकः रागः अत्र खरविद्विषो विष्णोः प्रियाकामा
श्रीः प्रश्नवितर्केः किं पदं उक्तं इति दंतच्छदस्याधरस्याभरणं किं रागः २३ व्यस्त
जातिः अपि सेविता द्विजिह्वैः कदापि केयांति नाविकारम् विद्रियमान

५ श्री

त्तनवः स्वगुणैरधिकं विराजंते २१ कश्चित्प्रतिपादयति द्विजिह्वैः सर्पैः
सेविता अपि विकारं केन गच्छंति मलयतरव इत्युत्तरं चान्यद्विच्छिद्य
मानतनवः छेदितशरीरा अपि के शोभंते स्वगुणैः मलयतरवः चंदनद्रुमाः २२
अनिभृतकोकिलनिःस्वनमुखरितसहकारकाननः पुंसां को भवति
कंकेलिरशोकवृक्षः
हृदयहारी मधुकरझंकारिकंकेलिः २३ मधुसमय इत्युत्तरं ॥ पुंसां
हृदयहारी मनोहारी कः उत्तरं मधुसमयः वसंतकालः कीदृशो म
धुसमयः अनिभृतकोकिलनिःस्वनमुखरितसहकारकाननः पुनः की
दृशः मधुकरझंकारिकंकेलिः मधुकरैः भ्रमरैः झंकारिणः शब्दा
यमानाः कंकेलयः अशोकवृक्षा यस्मिन्सः २३ ॥ इति समस्तजातिः
व्यस्तसमस्तमथवा समासपदभंगतः द्विश्छेद्यं यत्र देवस्यादि व्यस्तं द्वि

श्री ५
5

समस्तकं १४ वर्षासुकाभवतिनिर्मधुकीदृगब्जंशेषंविभर्त्तिवसुधा-
सहितंकएकः आमंत्रयस्वयवणीपृतनाथपुत्रीं कोवास्थिभस्मनिचि
तोगजनाश्रयःस्यात् १५ कालि,कपालिकमठ, इत्युत्तरं ॥ वर्षासुका
भवति कालिकामेघमाला निर्मधुअब्जंपद्मंकीदृग्भवति अपालि,
अपगताअलयोभ्रमरायस्माच्चाप्यतत् वसुधासहितंशेषनागंकोबिभ
र्ति कमठःकच्छपः पर्णीपरपुत्र्याःपार्वत्याआमंत्रणंकिंहेका
लि अस्थीनिभस्मानिचास्थिभस्मानि तैर्निचितमंगंयस्यासौ अ-
स्थिभस्मनिचितांगः एवंविधोयोजनः तस्याश्रयःकःस्यात् अ
त्रोत्तरं कापालिकमठः कापालिकोयोगी तस्यमठोनिवासः १५
कीदृशंवदमहस्थलेमनोहारिकुत्रसातिभूषणंभवेत् ब्रूहिकांत,

२श्वारितोरगो रगोऽश्वारितोभवति घ =

सभटःसकार्मुकःकीदृशोभवतिऋत्रविद्विषां २६ श्वारितोरणे

इत्युत्तरम् भोरदमहस्थलेकीदृशंश्रवारि नवि तेवारियत्र पा

नीयरहिते द्वारिऋत्रसति घोभास्यात् तोरणेश्रुरद्वारिसति हेकां

तब्रूहि सभटःकःश्वःसकार्मुकः सयन्तुःसन्वैरिणोऋत्रकीदृ

ग्भवति रणेसंग्रामे श्वारितोभवति ॥ इतिद्विर्व्यस्तजातिः॥

श पातिश्रेष्ठ सखीवभ्रूःकमावाच्याकथंवुधैः ज्येष्ठमासिकीदृताः

शोषंकीदृग्घोल्पजलाश्रवः २७ विकरालीनकुलीगोःइत्युत्त

रं पातिश्रेष्ठसखीवभ्रूःतमापृच्छतेशब्दाःकथंवाच्याभवंति

विःपक्षीवरःश्रेष्ठः शालीसखीवभ्रूः नकुली इराद्वमाएसी

तथाज्येष्ठमासिग्रीष्मे स्वल्पजलाश्रवः घोष्ठंगतो ससःकीदृ

च्या:

श्री॰ श्येभवंति विवरेषु वेश्मसु आलीनाः कलीराः कुब्जपादयो यत्नता: २७

विषमगराप्रलंबग्रीहिमानुषसंयुतः कथंवाच्या भवंत्येतेदिनांतेवि

कसंतिकाः २८ कुवलयवनराजयः इतिवि विषंभराभूमिस्य प्रलंबस्य

हलयतस्य ग्रीहिस्य मानुषस्य संयतस्य एतेपदार्थाः कथंवाच्याः उत्त

रं कुः पृथ्वी बलोबलभद्रः यवोग्रीहिभेदः नरोमनुष्यः आजिःसंग्रा

मः पश्चाद्द्वंद्वे कुवलयवनराजयः दिनांतेरात्रौ काविकसंति कुवलय

वनानांराजयः श्रेण्यः २८ इतिद्विसमस्तजातिः ४ एवंपदविभागेन

समुदायेनयत्भवेत् विद्वद्भिस्तसमस्तंतदुभयार्थप्रदर्शकं २५ एवंपदं

यत्प्रश्नपूर्वं पश्चात्तुनःसमुदायेनसर्वपदेनपृच्छ्यते तत्प्रश्नेपंडितैर्व्यस्त

समस्तोविदुः २५ काप्रियेनराहितावरांगनायाग्निकेनतनयेननंदिता १

श्री॰ ६

दर्श्यते =

कीदृशेनउत्कर्षेणबंधनेनपादितेणसमाभिलष्यतेसदा ३ शाक्तेतला
भंरतेनेत्यत्र कावागंगनाश्रियेणभर्त्रारहिता याक्षिदक्षेपुत्रेणनोदित्ता
शाक्तंतलाभारतेन ३ः तपुत्रेणकिंचान्यत् कीदृशेनउत्कर्षेणपादितेण
बंधनेनसमभिलष्यते शाक्तंतानांपादितेणलाभेग्रहणेयोरतः तेनशाक्तंतला
भारतेन ३ कीदृशेहृदयहारिकाजितं कःसत्वायशासिभूपतेर्मतः कस्तवा
स्तिविपिनेभयाकुलः कीदृशश्चनभवेन्निशाकरः ३ कलंकेरहितेश्च
नरे हृदयहारिमनोहरंकाजितंशाक्तं कीदृशं कलंमधुरं किंचान्यत्
पतेशास्तोयशासिकः सत्वोमतः कविः कवीश्वरः नवविपिनेभयाकुलः
कः अहितः शत्रुः अन्यत् निशाकरः चंद्रः कीदृशं भवति कलंकेनलांछ
नेनविरहितोनभवति ३ इतिव्यस्तसमस्तजातिः द्विर्व्यस्तमेवसमस्तंच

पं ^२

वि ^४

न ^२

समुदायेनयद्भवेत् त्रियाभिन्नंनदैवोक्तंद्विर्व्यस्तकसमस्तकम् ३१
द्विर्व्यस्तमेवषट्सुमतं समुदायेनपदसमूहेनयद्भवेत् नदेवद्विर्व्यस्तं।
त्रियाभिन्नंद्विर्व्यस्तकसमस्तकमुक्तंतत् ३२ कौशांकरस्यवलयावप
योधरःकःकीदृक्वारस्यानियतंवशमेतिभूपः संबोधययोरगापतिंवि
जयीचकीदृग्गुर्योपनोनचभवेद्दृक्कीदृशाम्य ३३ अहींनांतत्तनयंश्च
न्नरम् ॥ शंकरस्यशंभोर्वलयोकौ अहीसर्पो अस्तनःऊचहीनःको
भवेत् नागमान् नियतंनिश्चितं कीदृशोभूपःपरस्यशत्रोर्वशमेति
ततोनयोन्यायोयेनतादृक् ततनयःभोविद्वन्वद उरगाधिपतिंशेषना
गंसंबोधयसंबोधनंकथय हेअहीन अहृयसर्पाःतेषामिनस्वामिन्
विजयीउमान्कीदृक्स्यात् नततःअततःनयोयस्यसः अततन्यायगु।

विजयीभवति त्वमेव वद दुर्योधनः कीदृशो न भवेत् अहीनात्तनयः
अहीने अक्षिणी लोचने यस्य तस्माहीनात्तस्य वत्सरात्ततः तनयः पुत्रो न
भवति किं तु हीनात्तस्यापस्यपत्तराष्ट्रस्य पुत्रो भवति ३२ को मोहाय दुः
शेश्वरस्याविहितः संबोधनीयो गुरुः को धात्र्यां विरलः कलो न वचनः
किं वत्स कीदृग्द्विजः किं लौल्यावचनं भवेदिति धार्यं दुःखोयकीदृक्व
लः को विद्याधिपतिर्मनो भवसमो मूर्त्या भवान्कीदृशः १४ राजीवमित्रि
भवदंतं स्तुतरम् दुरीश्वरस्य दुष्टनृपैतः मोहाय को भवति गाः धने गुरु
र्हे हस्यातिः कथं संबोधनीयः हे जीव को धात्र्यां भूमौ विरलः सन् सज्जनः
न वचनः किं वद भवति इ भवत गजवत् द्विजो ब्राह्मणः कीदृशो न भवेत् अ
नः अः विष्णुर्नो विद्यते यत्र तादृशः रोवावचनं किं राजीवाक्षिणी अतिशायेन दुर्जः
ब्राह्मणो विष्णुरहितो न भवतीत्यर्थः =

गजवदनः ५२

श्री० ७

नोऽतः त्वायकीदृशो ऽभवेत् वसन् निकटेस्थितः विद्याधिपतिः कीदृशो
भवेत् इभवदनः भवान् त्वं मूर्त्यासनोभव समः कंदर्पसमः कीदृक् ए
जीवं कमलं तत्सन्निभं तत्सदृशं वदनं यस्यासौ राजीवसन्निभवदनः स
इति द्विर्व्यस्तसमस्तजातिः ॥ हिंसमस्तयदा शुद्धं व्यस्तकेनपुनर्भवेत्
न हि समस्तकं व्यस्तं कथितं प्रश्नपंडितैः ३५ यदा हि समस्तं शुद्धं पुनर्व्य
स्तकेन भवेत् प्रश्नपंडितैः सद्भिः समस्तकव्यस्तमुक्तम् ३५ कीदृशः
सकलजनो भवेत्सुराज्ञः कः कालो विदितः इवांधकारहेतुः कः प्रिया

नो०=

न्कुमुदवनस्य को निहंति शातत्वं वदाशिरसा जितस्तयाकः ३६ विधु
रं विरहितः सुजनः कीदृशाः सुराज्ञः शोभनं नृपस्य सकलो जनः अत्रं
विधुरेण कष्टेन विरहितः अंधकारस्य कारणं कः कालो भवति विधु

श्री ७

श्चंद्रः रविः सूर्यस्तद्वहितः तथा कुमुदवनस्य कः प्रेयान् विधुश्चंद्रः आत
वो भ्रातृवृंदं को निहंति श्रविः मेषः केन शीरसा मस्तकेन वृंदत्वया को
जितः अहितः शत्रुः १५ संग्रामे स्फुरदसिना त्वया हताः के केडः खेवद
निरयेन रसस्य कुर्युः कस्मिन्नैव भवति कदापि नैव लोमगां जाताः केजगा
ति महालघुत्वभाजः १७ त्वया संग्रामे स्फुरदसिना दीप्यमानखङ्गेन के
हताः नरकरेण वश्यत्वं नराः मनुष्याः करेण वा राजाश्च निरयेन नरके
नरक १८ मनुष्यस्य केडः खेकुर्युः नरकरेण वैधूलयः कस्मिन्नेमो न भवति नर
करेण मनुष्यहस्ते जगति महालघुत्वभाजः के अणवः परमाणवः १७
शनिहिः समस्तकव्यस्तजातिः ७ पंक्तिक्रान्त्यविचो यत्र भिन्नार्थप्रतिपाद
के प्रभेदं द्विः समस्तव्यस्तमेकालापकं विदुः १८ यत्रैकक्रान्त्या एको त्या

श्री. ८ ४

वचःभिन्नार्थप्रतिपादकं द्वयगार्थदर्शकं वुधास्तेहिं समस्तस्य भेदमेकाल्ला
पकमितिविदुः ३७ कीदृशी निरयभूरनेकधासेव्यतेपरमपापकर्मभिः
प्रेतराक्षसपिशाचसेविता कीदृशी चापितृकाननस्थली ३८ नरकपाल
चितेस्तुतस्य परमपापकर्मभिः निरयभूर्नरकभूमिः कीदृशी अनेकधा
सेव्यते नरकाननांयेपालकास्तैश्चितमेस्तुता प्रेतराक्षसपिशाचसेविता पितृ
काननस्थली कीदृशी नराणांमनुष्याणांयेकपालास्तैः [illegible]चिता शोभिता ३९
स्तु ४१ केसरड्डमलतां संस्थितः कीदृशो भवति मत्तकुंजरः तत्त्वतः शिवमवेत्य
लक्तोणिरर्जुनः समिति कीदृशो भवेत् ४० दानवकुलभ्रमरहितं स्तुतर
म् मत्तकुंजरः केसरड्डमलता कीदृशो भवति दानं मदवारि तेनवकु
लानांहृतभेदानांयेभ्रमरास्तैर्विहितः अर्जुनः समिति संग्रामे शिवमीश्व

श्री. ८

स्तु ४२

रमवेद्य तव्रतः कीदृशाः दानवानां कुलं भ्रमेण रहितः ४ं इत्येकालाप
कजातिः ५ शाब्दार्थे लिंगवचनैर्भिन्नैर्यत्र समस्तकैः विभक्त्या च प्रभि
न्नं यत्तत्प्रभिन्नकमुच्यते ४। तत्प्रभिन्नकमुच्यते यत्प्रभिन्नकं शाब्दार्थे
लिंगवचनैर्भिन्नैर्वा यत्र समस्तकैः चपुनर्यत्र विभक्त्या प्रभिन्नं भवति ४। निर्जि
तसकलारातिं इच्छति कोपि नैको मृत्योर्भयं इच्छति मेघात्ययकृतरुचिरा
शायाः किं तिमिरक्षयकारि निशायाः ४ विधुतारातेजः शत्रुत्तम् नि

॰हे विधुतारातो

र्जिताः सकला अरातयो येन तं इच्छति कोपि कोमृत्योर्यमाद्भयं न इच्छति अट॰४

धु॰ २

न गच्छति हे विधुतारातो अजः जन्मरहितः यस्य जन्म न भवति निशायाः
रात्रेः किं वस्तु तिमिरक्षयं करोति विधुश्चंद्रस्य तारा च तयोस्तेजः कथंभूता
याः रात्रेः मेघात्यये शरत्काले कृतानाः रुचिराः प्रधाना आशा दिशो यया तस्याः

उत्तम ४१ धजितम्

यादःपतिः समुद्रः पुंस्त्रीपुरुषाल्लोम
यकृत् कीदृशो भवति अहिमकरमयः ४४

श्री: ५

मेनात्ययकृतनृपविराशाया: ४२ विहगपतिः कं हतवानहिं तं कीदृग्भव
ति पुरं जनसहितं किं कठिनं विदितं वदधीमन् यादःपतिरपि कीदृग्भय
कृत् ४२ अहिमकरमयरसुतरम् विहगपतिः गरुडः अहिं तं हतवान् वां ४३
कं शत्रुं विनाशितवान् अहिं सर्पम् जनसहितं लोकसंजितं पुरं कीदृग्भव
धी ४५ ति अकरं करवहितं भो[illegible]भद्रकठिनं किं भवति अयःशस्त्रम् अहयः सर्पाः
मकरा मत्स्याः तन्मयो यादःपतिर्भयकृत् ४२ इति शब्दार्थलिंगाभिन्नम्
अनुकूलविधायि दैवतो विजयी स्यात्तु कीदृशो नृपः विरहिणापि जानः
कीवनैर्निवसंती मुदमादधौ ऊनः ४४ [illegible]
२ इन्दुत्तरम् ४१ कुशालवर्धितं अनुकूलविधायि दैवतः मातुकूल दैवः एतादृशो विजयी
नृपः नत्विति निश्चये कीदृशः स्यात् कुशल[illegible] जान

न ४

वर्धितः कुशलेन व
र्धितो वृद्धिं प्रापितः ४१

श्री: ७

कीसीताविरहिण्यपिवनेवसंतीसुदेहंर्षजतेत्याद्यौ उशाश्चलवश्चउ
शालवोञ्जेतयो[illegible]तः ४४ उत्सन्नमंपतद्दैत्यनाकलोवटकसैसस्टहयंति
र९२ भोगिनः अपिगम्यूतवरांगनानांक्रतुयत्नंउकृतेस्तोशीतिता ४५ स्वर
तरवश्चउतरम् भोगिनःसर्पाः स्वर्गोत्कस्तमंपतत् तात्वाकसैसस्टह
यंति स्वरतरवोकल्पवृक्षाय स्वोशीतितावरांगनारतंसंभोगमपिग
ग्राह्य म्यं[illegible]नु इतिवितर्कैयत्नंक्रतुउकृते स्वरतस्यसंभोगस्यरवे शाह्वेसीत्कारे ४५
इतिशास्त्रार्थेलिंगभित्रम् ॥ कामुजन्हारस्त रिरंडुयिमध्यमग्रोकीहक
ऋतंभवतिनिर्मलमागमानां आमंत्रयस्ववनमश्रिशाखावलीढ
तस्यापिकोद्वहतिकेमदयंतिभृंगान् ४६ उंदममकरंदविंदुवश्चउनरं न्र२
हरिर्नारायणः श्रंडुयिमध्यमग्रोमस्तुइंतबिंदुतांकामुजन्हार उंभ्रामिम्

श्री·
१०
10

सिद्धांतानामागमानां निर्मलं श्रवणं कीदृक दमकरं उपशमकार
कं शशिशिरावलीध्वंसिशीवेयाव्याप्तेवने श्रामेत्रयश्रामेत्रणं देहि द
विनहे दविन दवो विद्यते यत्र पुनस्तद्वनं कोदहाति दवो दावानलः न
यात्र भ्रमरान्के मदयंति कुंदानां ये मकरंदबिंदवः ४६ वसंति कुत्र सरो
रुहसंततिर्दिनकरस्य तु के तिमिरच्छिदः पवनभद्य सपत्नरणोत्सुके
मुरुहमाकयकोजगाति प्रियः ४७ कोकिरणोत्करांशसन्नरम् सरोरु
हसंततिः पद्मसमूहः कुत्र वसति के जले दिनकरस्य सूर्यस्य तिमिर
च्छिदः तमोनाशकाः के भवंति किरणानामुत्कराः समूहाः पवनभद्य
स्य वातहारस्य सर्पस्य सपत्नो मयूरः तस्य रणः संग्रामः तस्मिन्नुत्सुके उ
रुघमाकर्यमंत्रयहे कोकिरणोत्के के कीमयूरलस्य रणोत्सुके उत्कंठ

स्य x

श्री·
१०

त्कंठिनः ४७ इतिशास्त्रार्थेवचनभिन्नम् ॥ कीदृगवटहेयाम्यगवटहेगात
स्यकस्त्राणंसंभक्तरणेजनानाम् भूषानन्तेकंठकथंनश्लेषेमुक्ताकला
पैरितिचोत्तरंकिं ४८ हराविनावशस्तूत्तरम् ॥ याम्यगवटहेपरलोकंगत
स्यमृतस्यनरस्यगवटहेकीदृग्भवतिहाराविहाइतिरावोयस्मिन् अंभस्त
रणेजलतरणेजनानांकस्त्राणंनावःनौकाःभोकंठेतेनवशोभाकथ्यांमिति
मुक्ताफलैःश्लेषेसमुत्तरं हाराविनावःभोहारावोयुष्मान्विनानः
भवति ४८ कवयोवदत्रकीदृशाःकाठिनाकिंविदितंसमंततः अमु
नातववैरियोषितोहृदितापःप्रबलोविहायकाः ४९ गिरिसारमु
त्वोश्सुत्तरम् कवयःकवीश्वराः अत्रकीदृशाः गिरिसारमुखाः गिरि
वाचि सारमुखांसारवचनाःसमंततःसामस्त्येनाकिंवस्तुकठिनंविदितं

श्री०
॥
॥
स्व =

गिरिमार्वेलोहं काश्चित्स्त्वाति भोत्तवैरियोक्षितांल्लिटिस्त्रभुना कावि
ह्नायप्रबलस्तापोभवति उत्वोः स्यालोः स्त्रद्वितीयाबहुवचने षष्
ष्ठीस्थार्थेलिंगाविभक्तिभिन्नम् मेघात्ययेभवतिकिंस्त्वभगावगाहंका
वाविरस्तूयतिचारणमल्लवेश्याः उर्वीरवीर्यविभवस्यरणेभवेत्कः काः
स्मेरवक्त्रस्त्वभगास्तरणिप्रभाभिः ५० स्मेरोत्तराजयंइस्तुतरम् ॥ मेघा
त्ययेशरत्कालेस्त्वभगावगाहं स्त्वभगैरवगाह्यतेविलोड्यतेइतिकिंभव
ति प्रश्नोत्तरं स्तवस्तावकं वाकथ्यवाचारणमल्लवेश्याः प्रतिकाविरंबय
ति प्रश्नोत्तरं जगाहस्तवं तथाउर्वीरोवीर्यविभवोयस्येताह्रशस्यस्त्वभ
टस्यरणेसंग्रामेकोभवतिजयः तरणिप्रभाभिः सूर्यदीप्तिभिः काः स्मे
रवक्त्रस्त्वभगाः विकासितमुखाभवंति स्मेरोत्तानोपमानोराजयः श्रेणि

श्री०
॥

यः ५० इच्छतीति शिरसि रुहो मधुमथनं मधुमथनस्तं शिरसि रुहं
च कः खलु चपलतया भुवि विदितः कनतया नतया विराटिता ॥ ५० ॥
केशवनौकाः इत्यन्तरम् शिरोरुहः केशो मधुमथनं विसृष्टं इच्छतीति चा
प्यत्र मधुमथनस्तत्र शिरोरुहं इच्छति खलु निश्चये चापल्ये न कोवि
दितः भो केशवनौकाः वने ओकः गृहं यस्य वनौकाः वानरः तथा न
त नितम्बिनीति गा विधानीये यानतया प्रवहणतया कारादिना प्रत्युत्तरे
भो केशवनौका ५१ इति शब्दार्थलिंगवचनाभिन्नं न भवतिमलयस्य
कीदृशी भूः कस्य हस्तंचेन बिभर्ति कं गतासीः भवद्दरिनिवहेषु का
लिनित्यवलमयोऽवि[illegible]विपद्धियायिकेषाम् ५२ विपत्र
गानामित्युत्तरं मलयस्य भूमिः कीदृशी विपत्रगा मसर्पैरहिता न भवति

नेन
नभुवि ४
त्यं
ता

श्री॰ इहसंसारेज्ञचौ कोनबिभर्ति नाभमान् श्रीः केषुकुषं गताशुंविस्तुम् क
१२ स्मिन्ट्च्छति भवतामपि निवहेषु नित्यंकस्तिविपत्त् अलक्ष्मीः वलमथ
12 नेन इंद्रेणकेषां विपत् विधार्थ नगानांपर्वतानां पर समयामिहव
टंतिकेनिशीथे शामयतिकान्त्वावारिवाहस्तंदम वितरतिजगतांम
नःसुकोहक्ष्मुदमतिमात्रमयंसदानशकः पर अरविंदवानितसुनंर
इहसंसारेनिशीथसमयेकीदृशामाऊः अरविं नविद्यते रविःसूर्योयस्मि
न् वारिवाहस्तंदः कान्शामयति दवान् दवाग्नीन् अतंतामनसुकीदृश
स्तडाकः सदाअतिमात्रेमुदंवितरतिददाति अरविंदवान् पंमज्ञक्तः पर
इतिशाब्दार्थविभक्तिवचनभिन्नम् ॥ कीदृस्तेसमिति बलेनिहंतिशात्रुं
विष्णोः कामनस्तिमुदंसदातनोति तच्चंसचरथिज्ञवेनिगायनेकिंपच

त्वं समम् अपमानएव केषु ५४ अभिमानिषु इत्यन्तरं कीदृशो बले सै-
न्ये सामिति संग्रामे शत्रुं निहंति अभिनविद्यते भीः भयं यस्य जनस्य तया
विलोमेन नक्षि मदाहर्षकाननोत्नि मालक्ष्मीः तया शरयेस्तूणीरस्य
मुखे तत्क्षेमत्र अन्ये कीदृशं निगद्यते अनिषु अविद्यमाना इषवः शरा
यत्र तयापमानएव तिरस्कारएव पंचत्वसमं मरणसदृशं केषु भवति
अभिमानिषु अभिमानयुक्तेषु ५४ घनसमये शीघ्र विष्णु स्यान्तं कीदृ
शाकिंघनात्पतति कस्य न गमनं मानस गमनं इति कीदृशा हंसाः ५५
समुत्सकं मानसं इत्यन्तरं घनसमये कीदृशो शीघ्रं विष्णु मयूरेषु न-
त्तं स्यात् मुदा सह वर्तन्ते समुदः तेषु समतं सहर्षेषु तया घनान्नोकिं मध्यात्र ५२
पतति केजलम् पुनः घना गमे कस्य गमनेन भवति अनसः शकट

तृष्या केयन्नास्याधियः केवलमर्थभेदेनैव भिन्नं ५५

स्यांकर्दमातिशयात्स्वेच्छागतोवर्षाकालेतस्यत्तुगमनंनभवति मानसग मनंनभवति मानसगमनेभ्रांति हंसाःकीदृशाः सगुत्सकमनसः उत्कंठित चित्ताः ५६ इतिशब्दार्थलिंगविभक्तिवचनाभिन्नम् ॥ अभिन्नकजातिःअ र्थस्तोत्रेकभेदेनाभिन्नंबध्नंतिकेचन सुकुमारापियस्तत्रविदग्धेनोद्भिन्नंबध्ने ति तत्केचित्त्वाविदग्धेनोद्यतम् ५७ आनंदयतिकोत्यर्थंसज्जनानेवभूतले प्रबोधयतिपद्मानितमांसिचनिहंतिकः ५८ मित्रोदयंशस्तुनरं सज्जना न्कआनन्दयति मित्रस्यसुहृदउदयः तथापद्मानिकोबोधयति मित्र स्यसूर्यस्योदयः तथातमांसिकोनिहंति मित्रोदयःसूर्योदयः ५८ अटवीकीदृशीप्रायोदुर्गमाभवति प्रिय प्रियस्यकीदृशीकांतातनोति स्वरतोत्सवम् ५९ मदनवतीइत्युत्तरम् भोप्रियकीदृशीअटवीदुर्गमा

मदनवती मदनफलवती कीदृशी कांताप्रियस्य स्वरतोत्सवे सौख्यंकरोति
मदनवतीकामवती ५५ भिन्नावश्यंकर्त्तव्यौ शास्त्रार्थौ प्रश्नकोविदैः लिंगा
दिभुयथाशक्तिभेदमारूः विपश्चितः ६ प्रश्नकोविदैरवश्यंनिरंतरं शास्त्रार्थौ
भिन्नौपृथक्पृथक्कर्त्तव्यौ विपश्चितः लिंगादिभुयथाशक्तिभेदमारूः ॥
इतिधर्मदासकृते विदग्धमुखमंडने प्रथमः परिच्छेदः १ विशेषणैर्विशे·

विशेष्यस्य विधीयते ४

मर्थ ष्यस्य यत्रप्रश्नो विधीयते भेद्यभेदकमारूढं तं प्रश्नं प्रश्नविदो जनाः (यथा) १ य
त्रप्रश्नो विशेषणाद्युपपदैर्विधीयते ^ यत्रहि प्रतिपृच्छ्यते तं भेद्यभेदकमारूढः
कीदृशं स्यान्नमत्स्यानां हितं स्वेच्छाविहारिणाम् ग्रैणेः परेषामत्यर्थंमो
दतेकीदृशः पुमान् २ विमत्स्यं सरः शुनरम् ^ सरस्तडाकः विमत्स्य पातिशुक्तं
कथंभूतानां मत्स्यानां स्वेच्छाविहारिणाम् वान्यन्नकीदृशः पुमान् परेषांग

कीदृशं मत्स्यानां हितं न भवेत् ^ २

श्री॰
१४
15

ऐरन्यर्थं मोदते उत्तरं विमत्सरः ईर्ष्याहीनः २ अगस्त्येन पयोराशेः कियत्
किं पीतमुज्झितम् त्वया वैरिकुलं वीर समरे कीदृशं कृतम् ३ सकलं क-
मित्युत्तरं अगस्त्येन मुनिना पयोराशेरब्धेः कियत्प्रमाणं किं पीतं च पुनः
कियत्प्रमाणं किमुज्झितं त्यक्तं अत्रोत्तरम् सकलं समस्तं कं जलम् भोवी-
र त्वया समरे वैरिकुलं कीदृशं कृतं सकलं कम् कलंकेन सह वर्तमाने-
म् ३ इति भेयभेदकजातिः दीर्घवृत्तेन यत्पृष्टमुत्तरं कियदन्तरम् नदो-
नस्वीति विख्यातमूर्जितं चेति केचन ४ यः प्रश्नो दीर्घवृत्तेन हृष्टं भवति उत्त-
रं कियदन्तरं लोकन्तरं भवति तं प्रश्नमूर्जस्वीति पंडिताः कथयंति ४ का-
मिन्यास्तनभारमंथरगतेर्लीलाचलच्चक्षुषः कंदर्पैकविलासविस्मयव-
शतेः कीदृक्प्रमान्वल्लभः हेलाकृष्टकृपाणपातितगजानीकात्कुतस्ते

रयस्त्रासायासविशुष्ककंठकुहरानिर्यांतिजीवार्थिनः ५ समरांतरस्तु नीं
म् कश्चित्पृच्छति भोविद्वन्वद कामिन्याः कीदृक्कुंभमानल्लभोभवं
ति समरांतः सदृशास्मरांतः नश्यंति नवैरयः शात्रवः कुतोजीवार्थिनोयां
ति समरांतःसंग्रामात् कथंभूतायाःकामिन्याःस्तनभारेणभंगुरागति
र्यस्यास्तादृश्याःपुनःकीदृश्याः लीलयाचलंतीचंचलाक्षीनेत्रेयस्याःपु
नःकीदृश्याः कंदर्पैकविलासानेमवमानैः कथंभूतान्समरांतःहेलाहू
ष्टकृपणापातितगजानीकान् कथंभूतान्वरयः ५ दैत्यारातिरसौवरा
हवपुषाकामुंजहारांबुधेः कात्वयंविनिहंतिकोमदैत्यःवधूर्वैयेनदीना
गुरुः स्वच्छंदंनवसल्लकीकवलनैः पंपासरोमज्जनैः केविंध्याद्रिवनेव
संत्यभिमतक्रीडाभिरामास्थिताः कुंजरांरस्तुनरम् कश्चित्कंचनाह असौ।

त्रासायासैर्विशुष्काः कंठकुहरायेषांपुनःकथंभूताः जीवार्थिनःजीवन
मेवजीवंजीवनस्यार्थिनः ४
नीं
जीवनंतस्य।

जीवार्थिनः ४
जीवनार्थिनः ४

वंपासरोमज्जनैः २८

श्री॰ दैत्यायातिर्विष्णुर्वराहरूपवपुषां तु येः कामुज्जहार कं भूमिम् तु यं कावितिर्हे

१५ तिजरां कुञ्जावस्थां मधुवैभेम्रवपूर्ध्यदीनातहः कः सः विष्णुः तथाविंध्या

15 द्रिवने नवमल्लकीकवलनैः स्वच्छंदं के निवसंति कुंजरागजाः कीदृशाः गजाः ५

अभिमतक्रीडाभिरामस्थिताः अभिमतायां क्रीडालाभिर्या भिरामस्तत्रस्थिताः इ

इत्योजाख्यिजातिः २८ उपमादिरलंकारो वक्ष्यापरिकीर्तितः यत्नेनक

थ्यते सार्थं सालंकारं तदुच्यते १ उपमानादिरलंकारो वक्ष्यापरिकी

र्तितः यः प्रत्यरं तेन सार्थमलंकारेण सहकथ्यते तत्सर्वं सालंकारमाऊः ७

कल्यानवाक्यामिव किंपदमत्र कांत संभूयते त्वामिव कः परितोषकारी

कः सर्वदा तु पगानितस्त्वामिवातिमात्रं भूमाश्रितः कथयपालितसर्वभूतः ८

शंकरं ईश्वरम् कचित्कांताप्रियं पृच्छतिभोः कांत अत्र संसारे त्वामिव श्री॰ ५

ण॰ १

किंपदं कस्याः वाचकं भवति शंभुत्वं पुनः इच्छति भूपतेस्स्वामिवपरितो

री= षकारी किंकरो राजग्राहिरेखे कांतापदे करो हस्तः प्रतिमाश्चेत्वामिव·

वृषगातिः को भवति वृषे वृषभे गतिर्गमनं यस्य स कः उत्तरं शंकरो रुद्रः

कांतपदे वृषे पुण्ये गतिर्यस्य कीदृशः शंकरः भूत्या भस्मना श्रितः कांत·

पदे भूत्या संपत्त्या श्रितः शंकरपदे पालिताः सर्वे भूतगणा येन कांतप

पालितानिसर्वा णि॰ दे भूतानि जीवाः (येनसः) श्लेषोपमालंकारः ८ सूर्यस्य कातिमिरकुंजरहेदसिं

ही का सत्कवेः सुकृतवारिधिचंद्रलेखा पार्थस्य कीदृगरिदावकृशा

नो भूत् का मालतीकुसुमदाम हरस्य मूर्ध्नि ९ भागीरथी श्लेषोत्तरम् क

श्चित्पृच्छति सूर्यस्य का तिमिरस्तंबकुंजरस्त्र सिंही का भा दीप्तिः प्र

अतिमिरस्य कुंजरत्वे दीप्तेश्च सिंहत्वेन रूपकालंकारः तथा सत्कवस्य पुण्य

श्री.
१६
16

सैव वातिये श्चंद्ररेखोका गीः वाणी अत्र स्फुरत्सगुरुद्वयोः चंद्ररेखा गिरो
रूपकालेकारः तथा पार्थो अर्जुनो विरावकृताश्रनः कीदृग्भूत् रथी
अत्र शात्रोर्वनत्वे पार्थस्याग्नित्वे रूपकलंकारः तथा हरस्य मालती कुसु
मदामवन्मूर्ध्नि काभाति भागीरथी गंगा अत्र गंगायां मालती कुसुमा
रोपणात् रूपकालंकारः ५ २ यस्यांगे लग्नेन शभूता तस्य मुत्तरं
सकौतकमिति नीत्रेति तद्विदस्तादृ देयथा १० यस्यांगे लग्नेन नष्टे स
ति उत्तरं भर्जनरं भवति तं अंगं सकौतकमिति कथयंति अश्व एव नारः
नरस्यांगे वस्यमाणं ज्ञेयं १० केशिरांके प्रियास्त्रीणां कौंप्रियो नत्वमाद्र
य रक्तभूः कीदृशी रम्या नदी कीदृग्घना गमे ११ अगांपर्वतारिशंरज
नितं नरं गां रक्तनरम् अत्र स्थिराः के भवंति अगाः स्त्रीणां के प्रियाः य

श्री
१६

पुनः संपूर्णास्तर्वपदम्

पर्वताः

वृन्दाः

वाः भर्तारः अश्रियः केः रिपुः शत्रुः तथा कं राशिमाह्य हेरजनि
स्त्रस्त्रम्या कीदृशी ननरंगानतो विलसितो रंगो जलं तस्या ने यस्यां सा
चो२ तथा वनागमे नदी कीदृशा भवति अगाधेन वारिसरेण जनितास्ते रंगा य
स्याः सा ॥ ११ काय्यताविस्तुना कीदृग्योषितां केः प्रशस्यते असेव्यः
कीदृशः स्वामी को निहंति निशातमः ॥ १२ ऊसुदवनवांघवोदयः ने २
सलाम विसुना काय्यता कुसुर कोः शब्दिवां मुडर्षः तथा योषि
तां केः प्रशस्यते धवः भर्ता कीदृशः धवः अवनवान् रक्षणयुक्तः
तथा कीदृशः स्वामीन सेव्यः अदपः कृपाहीनः तथा कः निशात
को २ मः रात्रिध्वांतं निहंति ऊमुदवनस्य वांधवश्चंद्रस्तस्योदयः कुमुदवन
वांधवोदयः ॥ इति सकौतकजातिः ॥ १२ प्रश्नवर्णैस्तु तेन त्रसोयत्र सा

इत्यादिप्रश्नयुक्तेश्लोकेतदुत्तरस्तुतमदुत्तरम्॥ =

प्रो॰ ११ १७

उत्तरंचरं प्रश्नोत्तरसमंप्रोक्तंस्ललदोऽकूः श्रूयतांयथा ॥१२॥ यत्रप्रश्नेप्रश्नोक्त
रसमस्तुत्तरंभवति तत्प्रश्नोत्तरसमंकथ्यते ॥१३॥ कंदर्पमदजनकंप्राऽकूः
कंचिद्घटीगादित्ताच्छतमो इत्यादिप्रश्नेऽकंपदूहितउत्तरमाश्रुवि
विंत्य ॥१४॥ कंमदोत्पादकंकंदर्पंप्राऽकूः अत्रोत्तरंकंदर्पमदनं श्रुति
निर्मलकाचघटीकाथिता काचमयःकलशः प्रश्नेप्रुक्तमाश्रुघीत्रेवि
चिंत्यब्रूत ॥१४॥ पाथिकस्त्रिष्यतिकहंविरही नाविकश्चास्ले क्लतरः
दाता इत्यादिप्रश्नयुक्तंब्रूहितदुंमोविविंत्य ॥१४॥ पथिमार्गेकहं।
कस्त्रिष्यति उत्तरंपथिकःपांथः तथानाविनौकायांतत्क्लतरदं
कश्चास्ते नाविकःनौवाहकः ॥१५॥ प्रश्नोत्तरसमजातिः यस्मिन्नुत्त
रस्तुत्तार्यं प्रश्नस्तस्योवप्रच्छ्यते पृष्टप्रश्नंतदित्युच्यतेप्रश्नोत्तरविदोय

अत्रोत्तरंकाचघटी

त्तर५७

श्र×४

१ श्री

षा १६ यत्रप्रश्नेउत्तरंकथयित्वा नस्यैवप्रश्नंश्रञ्जाते प्रश्नोत्तरविदस्त
त्प्रश्नप्रश्नेमाफ्रः १६ लक्ष्मणोत्तरंयत्रप्रश्नःस्यात्तत्रकीदृशः ग्रीष्मे
हिरदहंदायवनालीकीदृशीहिता १७ लक्ष्मणास्युत्तरम् तत्रप्र
श्नःकीदृशःस्यात् कासारसहितासारसानांहितवल्लभाकालक्ष्म
णासारसस्यतललक्ष्मणाइत्यमरः ग्रीष्मेहिरदानांहंदायवनालीकीदृ
शीहिताभवति कासारैःसरोभिःसहितेत्यनदेवोत्तरं १७ चादयइतिय
त्रस्याउत्तरमप्यत्तत्रकीदृशाःप्रश्नः कथयत्वरितंकेसुः नौकायावाह
नोपायाः१८ केनिपाताइतिउत्तरम् यत्रप्रश्नेचादयइत्युत्तरंस्यात्त
त्प्रश्नः कीदृग्भवति केनिपाताःकेषांनिपातसंज्ञाभवंति चादयो
निपाताःतथाभोविद्वन्वदनौकायावाहनोपायाःकेभवंतिकेनिपाताः

श्री
१८
18

केनलेनिपाताः अरित्राणि पानपात्राणि १८ इतिपुष्पजातिः ॥
कश्यपात्मजकामित्यादि भेकाः यत्रोत्तरं भवेत् भग्नोत्तरं तदिच्छन्ति काकुमा
त्रेणगोपितम् १९ भोविद्वन्वदेत्सुका यत्रोत्तरं भवति तत्स्वभग्नो
त्तरमाहुः काकुमात्रेणवक्रोक्त्यागोपितम् १९ भवतः इवातिस्वच्छ
कस्याभ्यन्तरमगाधमतिशिशिरम् काव्यामृतरसमयश्चामिवसदाकः
कश्यपसरसः २० हेविद्वन् भवत इवतवैव सूक्ष्ममतिनिर्मलकस्या
भ्यंतरे अग्रोत्तरं सरसः रसाढ्यः कदस्यच २० वीरेसकृषिविशुण्णानिय
तेकाहृदयशायिनीभवति नभसिप्रस्थितजलदेकागर्जतिदेवहे।
तवदतारा २१ वीरेसकृषिसकोपेसति विशुण्णां हृदयशायिनीकाभ
वति वदतारा कटारिका नयाप्रस्थितजलये नभसि भोदेव वदका

श्री
१८

विकासितपद्मः अतिशयेन भ्रमराणां हितः कीदृशो भवति भ्रमणकंपेन रहितः तथा प्रायो बाहुल्येन द्विज्योतिषकः की दृशो लोकैः

राजति ताराताविका॥ इति भग्नो नरजातिः यस्य पुष्पं च अम्बा केस्या। हादिमध्यान्तसंस्थिते अन्ते तत्त्रिया प्रोक्तमादिमध्यान्तशर्वके २२ भ्रम रहितः कीदृशो भवति हितनितरां सदा विकासितः पद्मः ज्योतिषिकः की दृशः प्रायो भुवि सज्यते लोकैः सज्यते भ्रमरहितः संशयहीनः २२ प्र भवः को गंगायानगपतिरतिसुभगासंगापरः के सेव्यंते सेवकसार्थैर स्यर्थमर्थरतैः २४ गंगायाः प्रभव उत्पत्तिस्थानं कः प्रसन्नरं प्रभवः हि माचलः कथंभूतः प्रभवः नगपतिः नविद्यते गतिर्गमनं यस्यासौ कथं भूतः प्रभवः अतिसुभगासंगापरः तथा सेवकसार्थैरत्यर्थमर्थातैः २४ ॥ इत्याद्युत्तरजातिः ॥ अथ यतु दितो हिमरश्मिर्वनितावक्त्रमपकीदृशाः सदृशाः नीलादिकोपलंभः स्फुरति प्रयत्नतः कस्य २५ अथ यतु दितो हि

नगपतिः ... पुनः

सेवकसार्थैः के सेव्यंते प्रभवः स्वामिनः क थंभूतैः

प्री॰
१९
19

मरीचिभिर्वलितावदनस्यकीदृशः सदृशोभवति उत्तरंसदृशः

कीदृक्नीलादिक उपलंभः पदार्थः कस्यप्रत्ययतः स्फुरति सदृ
शः हक्तहितस्य २५ गैरिकमनःशिलादिं प्रायेणोत्पद्यतेकुतोनगात्ः
यः खलुनचलति पुरुषः स्थानात्कुतः सकीदृकः २६ मनःशिलादिं प्रा
योवाकुल्येनकुतउत्पद्यते नगात्ः पर्वतात् यः पुरुषः उत्तमः सन् स्थाना
न्नचलति सकीदृशः नगात्ः नाविद्यतेगतंगमनंयस्यासौ पुमान् स्थाना
न्नचलति २७ इतिमध्योत्तरजातिः॥ यस्मिन्वसंतिवदमीनगणावि
कल्पंकिंवापदंवदति किंकुरुतेविवस्वान् विद्युल्लतावलयवान्प
थिकांगनानांसुखेजकोभवतिकः खलुवारिवाहः २८ भोवदमीन
गणांकुत्रवसंति उत्तरंवारिणिजले विकल्पवाचकपदंकिं वाविवस्वान्।

१९

विद्यंते ५
विद्युल्लतावलयवान् विद्युतांलता विद्युल्लता एव वलया नियस्य स : ५

सूर्यः किंकृतो अमरे सुरहितादिने याथिकां गगनानां सहेजकः का अस्त
मरे वारिवाहो मेघः कथंभूतो वारिवाहः प्राह्णः प्रभूगान इति प्रचुराभि
यायी कीदृग्भवेत् दत्त शास्त्रविहीनो विचिंत्य कीदृक् बृहस्पतिमते विहि
ताभियोगः प्रायः पुमान् भवति नास्तिकवर्गमध्यः ५० प्रभूगत इ
ति प्राह्णः प्रचुराभियायी प्रभूगतः कीदृग्भवेत् हे शास्त्रविहीन वि
चिंत्य ब्रूत प्रसन्नं नास्तिकवर्गमध्यः नास्ति न विद्यते कवर्गो मध्ये
यस्य सः गकाररहितः प्रभूत इति प्रचुराभियायी भवति पुनः बृ
हस्पतिमतेन नास्तिक मते विहिताभियोगः विख्याताभिप्रायः पुमान्
कीदृग्भवति नास्तिकानां वर्गस्य मध्ये वर्तते इति नास्तिकवर्गमध्यः ५०
इत्यंतोत्तरजातिः (पुरांतरादिसंभेयात्प्रश्नवाक्येपि संस्थितं कथितापि)

श्री॰ २॰ 20

पदांतगादिसंभंधात्स्यश्रवाकोपि संस्थिते कथितापकृतिं सास्यान्लुप्य
तेयत्रनोत्तरम् ॥ यत्रयत्रैपदांतगादिसंबधात्त् पदमध्यसंबधात्
प्रश्नश्रवाकोपिस्थिते यत्रोत्तरं नलभ्यते तत्पश्चे कथितापकृतिस्यात् ॥
(उत्तरम्) पृथ्वीसंबोधनं कीदृक्कविनापरिकीर्तितम् केनेदं मोहितं विश्वं श्रा
यः केनाप्यतेयशः २॰ कश्चिद्वदति पृथ्वीसंबोधनं कीदृग्भवति हे
को नत्थेदं विश्वं केन मोहितम् इनाकामेन प्रायो बाहुल्ये यशः केना॰
(उत्तरम्) (को उत्तरम्)
प्यते कविनाकाव्यकर्त्रा ३॰ कस्यमरौ ड्रस्यिगामः कमले कः कथ
(कै उत्तरम्) (उत्तरम्)
यविरचितावासः कैस्तुष्यति चाङ्गुडानिपवल्लेवरडनौ भूषणाः ॥
कस्य मरौ मरुस्थले ड्रस्यिगामः उः खेन प्राप्तिर्भवति कस्य जलस्य भो
विद्वन्कथय विरचितवासः कृतवासः कमले को भवति कोब्रह्मावा २॰

मुंडकैरुत्पत्ति कैशीशोभिः भोवट तेन कारयाः कृतोऽष्टा कृतोभूमितः

३१ इति काश्यिलापकृतिजातिः ॥ यत्र भंगास्या वैषम्यं विषमं नत्रिगायते

यत्र प्रश्नोऽस्थिते वृत्तेन त्रासाद्वृत्तनामकम् ३२ यत्र प्रश्ने भंगास्य पदस्य वै

षम्यं तत्सम्भवार्को विषमं कथ्यते तथा यत्र प्रश्ने वृत्तनामोत्तरं स्यात वृत्त

नामोत्तरमुच्यते ३३ कीदृग्वनं स्यात्त्रभयाय दृष्टे यदुत्तरं तत्स्य च कीदृ

शस्य वाच्यं भवेदीत्तणजातमंबुके चापि शेते गाविकोर्चनीयः ३४ अ

हिंस्त्रमहिमसदुत्तरम् भयाय भीत्यर्थं कीदृग्वनं स्यात् अहिंस्त्रं न

स्व४ हिंस्त्रं क्रूररहितम् [ ]वनं भयाय न स्यादिति दृष्टे सति यदुत्तरं तस्य

कीदृशस्येतणजातं अंबुजाले वाच्यं स्यात् अहिंस्त्रं हिंस्त्रवर्जितं क्रियत कार

ते अस्त्रं भवति तदस्त्रमीत्तणजातं जले वाच्यं अर्चनीयः ३५ कोग

कथंभूतमस्त्रं अहिम हिमवर्जितम्

अप्रिंत्वम

श्री· २१ ५

—विधानीयेपियोते ३२ ममासः हिं संपर्कमपियोते ३३ प्रायःकार्येन
—मुह्यंतिनराः सर्वत्रकीदृशाः नायाइतिभवेच्छेह्रो नौवाचीवदकीदृ
शाः ३४ सावधानैरस्मनरम् कीदृशानराः प्रायोवाकल्पेनसर्वत्रकार्ये
नमुह्यंति भोविद्वन्वट याहः नौवाचकः कीदृशो भवति सावधानाः
सहशोकारेणावर्तंते इतिसा शेषकाररहितः कार्यः अथानविद्यतेषा
कशमूतोधाव
यत्र अथा याकाररहितः अनानविद्यते आकारोयत्र अना आकाररहि
तः एवंकृतेसति नौ इति भवति ३५ इतिविषमजातिः गतक्लेशायासा
विमलमनसः कृतमुनयस्तपस्यंति त्वस्याः मुररिपोः काचदयिता
कविश्रेयः किंस्यान्नवलघुगतैरक्षरैः हर्षितायां नवैर्णैः स्फुटयदितः
वंकथयत ३६ शिवविशीअनरम् भोविद्वन्वदस्मनयः कृतमत्तपस्यंति

शिवविशिगोई =

श्री· २१

शिखरिणि शैले कथंभूताः गतक्लेशा यास्ताः तथा विमलमनसः
तथा स्वराणां देवानां रिपुर्दैत्यः तस्य यो रिपुर्नारायणः हरिरिपुरि
पुः तस्य दयिता का वर्त्तते लक्ष्मीः तथा हे वुधाः कथयत का वि
प्रियं किं स्यात् शिखरिणीवृत्तच्छेदः कथं वर्णैः रसैः स्फुटयतिन
वंधं कीदृशैः वर्णैः नवलघुयुतैः षड्भिर्गुरुभिर्युतैः २५ उरसिगुरु
भिदा का गाढमालिंगिता स्ते सरसिजमकरंदानंदितामोदने का गि
रि समलघुवर्णैः रणिवाख्यातसंख्यैः गुरुभिरभिमता काच्छंदसां इ
ति रम्या २६ मालिनी उत्तरम् सुरैः देत्यो भवतीति सुराभिदा विष्णु
ना उरसि कास्मर्थं मालिंगिता स्ते मालक्ष्मीः तथा [illegible]का स
रसिजमकरंदामोदिता का अलिनी भ्रमरी तथा छंदसां मध्ये गुरुभि[illegible]

२दै२ का२

श्री.
२२
22

रश्मिमनोन्याकृतिर्गुरुस्थिरकैः काकन्तकैर्गिरिसमलत्तुर्वोर्णैः गिरयः
शैलास्तत्समानसंख्यातैरष्टभिर्लोकैः लोकैरित्यर्थः तथार्णवाः समस
मुद्रास्तेराख्यातास्त्र्यक्षरेणाद्दीर्घावराणां संख्यायैः स्तैः मालिनीनाम वृ
त्तं २८ एकमेवोत्तरं यत्र समक्षिप्तत्वाद्द्वियाभवेत् समिसिंडंतत्प्रभेदेन
नामाख्यातं तदुच्यते २७ यत्र प्रश्नेण एकमेवोत्तरं समक्षिप्तत्वाद्द्वियाभवे
त् केन समिसिंडंतत्प्रभेदेन सर्वांसि गौ जसहत्यादि तिर्झुः तिर्तमः स्रं
तिरुत्यादि पत्रेषां भेदेन यत्र संद्वियाभवेत् तन्नामाख्यातमुच्यते २९

२४ समस्यशिरसि सैन्यं कीदृशं दुर्निवारं विगतजननिशीथे कीदृशी व्यो.
म्निशोभा कमपिविपिवशेन प्राप्य योग्याभिमाने जगदखिलमनि
शं दुर्जनः किंकरोति ३० स्त्रभिंभवतिऽन्तरम् समस्तशिरसि संग्रामसमध्ये २२

भयहति ते २४१

व्योम्नि कीदृशे ४२ विगता घना यस्मिन् तादृशे ४१

ध्ये ४१

कीदृशे संग्रामे दुर्निवारे भवति अभिनिर्भयं तस्याननं निशीथे निवि
डध्वान्ते समये शोभा भवति भवति भानि नक्षत्राणि विद्यन्ते यस्मिन् गर्भ ग ४
भवति न तत्र मुक्ते दुर्जनो विलसति निर्यज्जगत्संसारं किं करोति अभि
भवति पराभवति किं कृत्वा विधिवशेन दैवयोगेन कथमपि योग्या
भिमानं योग्याहंकारं प्राप्याभिभवति पराभवति ३८ पदमनंतरा वा
चि किमुच्यते कपिपतिर्विजयीन तु कीदृशाः परगुणानादिते गत
मत्सराः कृतनति किं सततं भुवि सज्जनाः ३९ अथ संग्रामं वर्णनं रामः अने
नरवाविपदं किमुच्यते अथ पश्चात् कपिपतिः सुग्रीवो न तु निश्चये
न विजयी कीदृशो भवति स रामः रामेण गुणः भोः सज्जनाः परगुणा
नादितं सततं निरंतरं भुवि किं कृतन अथ स रामः अग्रे भवामः ल्लुः ३९

श्री·
२६
23

वदतिराममनुष्यजन्यजोवसतिकुत्रसदालसमानसः अपिचशाक्र
स्तेनातिरस्कृतोरवि स्ततः किमसौविदथेत्वया ॥ ध॰ अनुजगरहे व
दतिअनुजगरहेउत्तरम् अनुष्यरामस्यानुजोलक्ष्मणः रामवदति
अलसमानसः अलसीभूमानकुत्रवसति अनुजस्यभ्रातर्गहे वाम
न् अपिनिस्वये शाक्रसुतेनवालिनारविसुतः सुग्रीवास्तिरस्कृतः स
न् त्वयासौकिंविदथे अनुजगरहे अनुगृहीतः प्रसादपात्रीकृतः ॥ ध॰
भवतिगमनयोग्याकीदृशीभूरथानां किंमतिमधुरसंज्ञं भोजनांते·
प्रदेयम् प्रियतमवदनीचामंत्रणेकिंपदंस्यात्कुमतिकृतविवादा
स्वाक्रिरेकिंसदथैः ॥ धा समासदर्पिरेतदुत्तरम् भूरथानांगमनयोग्याकी
दृशीभवतिसमाकीमितिमधुरं संज्ञंचभोजनांतेप्रदेयंग्राह्यंभवति

रघ्नः सन्
किंवदति

श्री
२६

उत्तरं ददति भोप्रियतम वदनीचामंत्रेण किंफलंभवति.३. ज्ञमतिकृत्त।
विबुद्धाः श्रुतघाः मदर्थैः पंडितैः किंचक्रिरे समादधिरे समाधानेनाजि
नाः लिट् ४। वदतानुत्तमवचनेधनिकृत्यैरुच्यतेवकीदृशः तवस्व
हृदोगुणनिवहैर्विगुणनिवहांकिंनुकर्त्तारः ४२ श्रवमेतारउत्तरम् भोपंडि
ताः श्रवनमेसामामंवचनेश्रुत उत्तरं श्रवमेश्रुयमेयोधनिकृत्यैरुच्यते॰
सकीदृक्नाः तथानवस्वहृदोगुणनिवहैर्विगुणनिवहंनुशमितविनके
श्रवमेतारः ८
किंकर्त्तारः श्रवमानेक्षतवंतः ४२ कीदृक्कोयंउत्तरंस्यानितीर्षोः काश
स्याश्मिन्नवेडुमामंत्रयस्व दृष्ट्वाधूमंहूरतोमानवित्ता किंकर्त्ताश्मिमा
नरेवाश्रयाषाम् ४२ अनुमातासेउत्तरम् तितीर्षोन्तारित्रमिच्छोः श्रुतम
स्यकीदृक्कोयंउत्तरंभवति अतनाविद्यतेनोयत्रतत्त् तथास्मिन्दृंमोर॰

श्री.
२४
२४

स्त्र्याकामाता भोऽवेक्ष्यामामेत्रयस्व हेऽप्रभे तथाभोमानविदः अत्रमान
नः यातरेवहृद्गृहद्भिसेवोपिनेधूमेहस्ताहा किंकर्त्तास्मि अनुमानात्से अ
नुमानप्रमाणेनैत्तानास्मि ४२ लट् ॥ कामुकाः स्युः कथानीचाः सर्वैः
कस्मिन्प्रमोदन्ते अर्थिनः आप्यवृएपाहेकरिष्यथेवस्तु निकिम् ४४ दा
स्यामहे उत्तरम् कामुकाः कथानीचाः स्युः दासादासाः संयोनकल्ला
भ्रष्टाभवंति सर्वेपिलोकः कस्मिन्पदार्थे प्रमोदन्ते महे उत्सवे तथा
भोयतिनः वृएपाहेवृएपादिनंप्राप्यवस्तूनियतानि किंकरिष्यथे ॥२
यत्र उत्तरंदास्यामहे विनरिष्यामः ४४ कोऽङ्गः स्वी सर्वकार्येषु किंभू
तार्थस्य वाचके योयत्रविरतो नित्यं ततः किंसकरिष्यति ४५ अया
स्यति उत्तरम् सर्वकार्येषु ङः स्वीकः प्रयासी तथाभूतार्थस्य वाचके

श्री
२४

किंपदं प्राप्तिश्रुकस्यो यन्नविरतो भवति ततः स किं करिष्यति प्रयास्य-
ति गमिष्यति ॥ ७४ ॥ लृट् विघंत इति समानार्थः कः शान्तः किंमो चिरय-
ति मुद्रां कम् कथमपि यादिकोपः स्यात् तं स्वजनः किं करोतु वद ॥ ७५ ॥
संयमत्र अन्तरम् विघेते इति समानार्थः कः संति मुद्रां किमचिरयति
स्वजनस्तु जनतना लात् तयारहितम् लाता हीना मुद्रा चिरकालेन भवति
पते स्वजनः संयमत्र मुंचन्त ॥ ७६ ॥ मेघात्यये भवति कास्वभगावगाहा-
न्नं वसंततिलकं किरयदहनाणाम् भोभोः कदर्थपुरुषा विरखवाहि-
नेच विन्नंचवः स्वरुत क्रियतां किमेतत् नदीयतां उत्तरम् मेघा-
त्यये शरत्काले स्वभगावगाहा का भवति नदी नद्याः वसंततिलकं किर-
यदहनाणां भवति इयतनाम् पताकवतां प्रश्नश्लोके यावं त्यदहनाणिता

श्री॰
२५
25

वनासित्यर्थः तथाभोःकदर्याःकृपणाःविष्णुवह्निनंसंक्रान्तिदिने
प्राप्य पुष्पाकंबहुविनवर्तते तत्किंक्रियतां अत्रोत्तरं नदीयतां।
नसमर्प्यतां ४१ लोट् कामाद्यतिमकरंदैस्तनयेकमसूतजन।
कराजसुता कथयकृषीवलसस्यपङ्क्तौकिमचीकरस्त्वमाधि ४८
अलीलवम् उत्तरम् मकरंदैःपुष्परसैःकामाद्यतिमत्ताभवति अत्र
रे अलीश्वमत्ती तथाजनकराजसुता कंपुत्रमसूत लवम् तथा
हेकृषीवल पङ्क्तिसस्ये किमचीकरः अलीलवम् अत्यर्थंछिन्नवान
स्मीति ४८ पृच्छतिपुहृषः केस्याममभवन्भुवि वज्रकृतत्तपतत्तयः व
कृभवदेशांजिगामिषुरेकाकीवार्यतेचकथयम् ४९ मानवनगाउत्तरं।
पुहृषः पृच्छति वज्रभेदितपर्वताः केअभवन् उत्तरं हेमानवनगाः सै

श्री॰
२५

लाः भयसंयुक्तं देशं जिगभुरेकाकी कथं वार्यते मा इति निषेधे अनव
नैरंतासीर्नगाः मागाः मागा इत्यर्थः ४४ तत्र किमकरवमहेहरिमं
हीधेस्वभुजबलेन गवां हितं विधित्सुः प्रियतमवदनेन पीयते कः प
रिणतविंबफलोपमः प्रियायाः ५. अथारमनुत्तरम् अहेहरिमंही
ध्रेशैले किमकरवम् अथः पारितवान् किं कर्तुमिच्छुः गवां हितं
विधित्सुः केन स्वभुजबलेन भोः प्रियतमवदपरिणतविंबफलोप
मः वदनेन प्रियायाः कः पीयते अथशेषः ५. यतिहरतिभयान्न
वाहितः कं कमथ कदापि न विंदतीह भीतः कथया किमकरोदिमा
यरिशीं नयति गुणैर्नृपते वरस्त्वमेकः ५८ समरं जयमित्युत्तरं न वाहि
तो रिपुः कं परिहरति समरं संग्रामे अथ भीतः धमान् कदापि कं

श्री०
२६
२८

नलभते जयं भोराजन्नुग्गेरिमांपरिवीं त्वंकिमकरोरिति प्रश्ने ब्रूते
समरंजयामित्युत्तरम् ५१ लट् कीदृक्केसनारणेभवति दुर्वारः वीरः
कस्मिन्स्पृहयतिलक्ष्मीमिच्छन् कासेउद्धितः संग्रामे किंकुर्वीथे
सुभटजनाश्चात्मयान ५२॥ पराजयेमहित्युत्तरम् कीदृशीसेनारणे
दुर्वारापराउत्कृष्टा उर्वीवीरोलक्ष्मीमिच्छन् कस्मिन्स्पृहयति जये भ
वः संबोधनंकिंहेमहि भोः सुभटजनाः संग्रामेयातव्यान्किंकुर्वे
पराजये जये नकरिष्यामः ५२ कंमारातेवंदगमनंकेनस्यात्कस्मिं
स्तुष्टिंलभतेनजस्वल्पेच्छुः कंसर्वेषांशुभकारमूढुर्वीरः किंकुर्यात्वम
जनमशोकेलोके ५३ विनोदयेयम उत्तरं भोवदकंसारातेविसर्ग
मनंकेनभवति विनागरुडेन तथास्वल्पेभ्यः सामान्यमनुष्येभ्यः १

२६

कस्मिंस्तुष्टिं लभते उदये शुभकर्मोदयेवीराः कं त्वातममृतुः स्वयं दैवम
नुकूलेन मोक्षेजन किं कार्याः विनोदयेयं विनोदयामि लि
ङ ५३ वारणेंद्रो भवेत्क्वोहि कश्रीतये भृंगासंहतेः यदि लप्स्येन तदा
सैविकिमकरिष्यमहंयतनम् ५४ ममदास्य उत्तरम् वारणेंद्रः गजेंद्रः
भृंगासंहतेः श्रीतयेकोहंभवति ममदास्यः मदसहिताननः यदाहंय
नेलप्स्येन तदा तद्धनमहं किमकरिष्यं ममदास्य त्वं वितरख्याः ५४ का
लेदेशे यथायुक्तं नराः कुर्वन्नुपैति काम् भक्तवंताव लप्स्येतां किमत्र
मकरिष्यतां ५५ सुहास्यताम् उत्तरम् कालेदेशे चयुक्तं कुर्वन्
किमुपैति स्वहास्यताम् नहास्यताम्
तदा त्वें किमकरिष्यत् स्वहास्यताम् ममत्वज्यतो ५५ लुट् इतिनामा

ख्यातजातिः तेयं तर्कदृशा ताकं सौत्रं सूत्रोत्तरैस्तथा शास्त्रीयं शास्त्रम्
त्राभिः शास्त्रीयं शास्त्रमतया ५६ तर्कदृशा उक्तदृष्टेण तर्कशास्त्रोत्तरे ताकं
तेयं सूत्रोत्तरैः सौत्रं तेयं शास्त्रभाष्या शास्त्रं तेयं शास्त्राणि छंदो व्याक
रणाभिधानकोषवैद्यकग्रंथादीनि तेषां सत्ताभिः ५६ हिमानीस्थगि·
तौ ख्यातौ कीदृशौ शशिभास्करौ कः शब्दः कः प्रमाणेभ्यो न प्रभाकर
संमतः ५७ अभावउत्तरम् भोवदशशिभास्करौ हिमानीस्थगितौ की
दृशौ अभौ भाहीनौ तथा शब्दः कः अः विष्णुः पुनः प्रमाणेभ्यः प्रभा
करसंमतः कः प्रमाणेन अभावः षष्ठंप्रमाणं सततं सर्वास्तिकसंमते
५७ के प्रवीणाः कुतो हीनं जीर्णं वासो उपमाश्च कः निराकरिष्णवो बाह्ये
योगाचारास्तु कीदृशाः ५८ विज्ञानवादिन उत्तरे प्रवीणाः के विज्ञानवि

दृश्याः तथाजीर्णं वा स्रोवसं ज्ञतो हीनं नवात् नूतनात् तथा कोऽसमा
नू इनः सूर्यः तथा वा समसं निराकरिस्रवः योगाचाराः अध्यात्मा चा
राः कीदृशाः विज्ञानवादिनः ज्ञानोऽद्वैतवादिनः ५७ इति ताकं जा
तिः १५ कौनयति जगदशेषं कथय यत्र विभ्रंबभूव कोविस्तुः नीचः
उच्चसमगर्वः पाणिनिसूत्रं च कीदृशम् यमोगंधनउन्नरम् समस्तवि
श्वं कोनयति संहरति यमः कालः भोः कथय यत विस्रः को विभ्रंब
भूव अगंशैले नीचश्राणीज्ञत्रगविंतो भवति धनेद्धये पाणिनीयसू
त्रं कीदृशं यमोगंधने ५५ किं स्याद्विशेषणानि एकाः संख्यावदतश्च
रणीभवति नीचः केन समगर्वः सूत्रं चंद्रस्य कीदृशम् ५८ विशेषण
मेकार्थेन उन्नरम् विशेष्यानि षंस्थितानि किं उन्नरे विशेषणं भेदकम्

श्री॰
लौं॰
श्री॰
२८
28

तयावदतशरणाभ्योकाभवति एका नीचःकेनशर्विनोभवति स्व
र्थेनधनेन व्याकरणसूत्रेकीदृशोविशेषणमेकार्थेन ८० इतिसोचयाति: १९
तस्मावतेखलःकस्मै स्वाप्निडुंतंकिमुच्यते लादेशानांनवानाचाति
गौ ङांकिंनामकथ्यते ८१ परस्मैपदंउत्तरे खलोउर्जनः कस्मैतस्माव
ते परस्मै तथास्वप्निडेतोकिमुच्यते पदंतथालादेशानांलकारादेशा
नांतिवादीनांनवानांकामत्तापरस्मैपदं ८१ सततंस्मावतेकस्मैनी॰
चोभुविकिमुत्तरम् कर्तर्यपिकृत्वादीनांधातूनांकिंपदंभवेत् ८२ आ
त्मनेपदम् उत्तरेनीचः सततंसदाकस्मैस्मावते आत्मनेस्वस्मै त
थाभुविकिमुत्तरंपदम् स्थानम्

आत्मनेपदेम् ८२ किमव्ययतयाख्यातेकस्यलोपोविधीय श्री २८

ते बूतशाह्वविदोत्तात्वा समाहारः कउच्यते ८२ स्वरितउत्तरम् सवाय
तयाकेमाख्यात किमुक्तेस्वः कस्यलोपोविधीयते इतः अत्रवंपस्य भो
शह्वविदोबूत समाहारणकत्रमिलनेकिमुच्यते स्वरितः ८२ इतिशा
ह्वीयजातिः १७ जलदात्ययेभवतिकः समदः सभंगोचाकिंकिमयस
न्नराभित कटुतैलमिश्रितोगुडोनियतंनिहंतिकेत्रिगुणितसमदि
नैः ८४ श्वासरोगउत्तरम् भोविहत्वटजलदात्ययेशरदि समदः
कोभवति श्वासाख्येयः तथाशरत्कालसमयेकिंसभंगो सरःत
दाकः तथास्वराभित्विस्तुः किमथरत्न दयार श्रंगोशेलं पुनः कटु
तैलमिश्रितोगुडः किंत्रिगुणितसमदिनैरेकविंशतिदिनैनिहंतिनाश
यति श्वासरोगम् ८४ कोहत्वस्तदीपवतेः शोखास्पाडष्टएज्ञत्ता

श्री. २५ २९

भजंते मृगाः किम् देवामात्येकिंगते शायशोऽस्मिंल्लोकः ऊर्यात्रो विवा
हे विविक्तः ९५ विभाकर भवनमुत्तरं यातं दीपाशी खोक्ती हृशी भव
ति विभा विगता भाप्रभा यस्याः उत्तुं प्रच्छन्ति मृगाः किंश्र भजंते सेवं
ते उत्तरं भोकरभवनम् लोकाः प्रायो वाकल्येन देवामात्ये बृहस्पतौ
ऊत्र गते विवाहं न कुर्यात् विविक्तः प्रकटः उत्तरं विभाकर भवने सिं
हराशिम् ९५ इति शास्त्रार्थजातिः १८ वर्णोच्च वोत्तरं यत्र तद्वर्णोत्त
रमुच्यते वाक्यं यत्रोत्तरं तत्र वाक्योत्तरमिति सम्मतम् ९६ यत्र प्रश्नेव
र्णेष्वेवोत्तरमेवोत्तरं भवति तद्वर्णोत्तरं प्रश्नं स्यात् यत्र वाक्यमेवोत्तरं
भवति तद्वाक्योत्तरम् ९७ को यान्प्रविविच्यत्यातो शोकवदनः किंयदे
को भीष्टोत्र दरिद्रस्य सेव्यन्ते के च भिक्षुभिः ९७ वीहाराः वी उपांशुश्च

श्री. २५

ः कामस्य नौवी रासभौ ग्रथवावी पत्रिणौ गरुडमशरौ पुनः किंप
दंशो कं वदति हा ग्रवसेमारे दरिद्रस्य को भीष्टः श्रियः राद्धयं तथामि
लभिः के सेवंते वीह्यागाः वोह्यायतनानि ६७ किंमुंचति पयोवाहाः
कीदृशी हरिवल्लभा प्रजायां किंपदं कोग्निः कः हासेन हतो रिपुः
कंसासुर इस्यनरम् पयोवाहा मेघाः किंमुंचंति के जलं हरिवल्ल
भा विष्णोः पत्नी कीदृशी साभ्रः विस्तुले नरूहवर्तते इति सानया
प्रजायां किंपदं भवति स्व इति तथाग्निः कः रः तथा हासेन कोरि
पुः हतः कंसासुरः ६८ इति वर्णोत्तरजाति १४ दृयो हरिः कंसु
वि कीदृगभ्रे इच्छस्य कः किंजकृते सशोकः श्लोकं वेधायापि
किमिच्छदाराः कविनैतोषं समुपैति भूयः ६९ अगमकमकरोदि

६८

श्री. १.

30

उत्तरम् हरिर्विष्णुः किंदधेदधार अंगशैले यत्रंश्रविंक्षेत्रंकीदृ
शभवति अर्केनिर्जलेनविद्यते कंसलिलंयत्रमरुः अर्कःपद्मंकरोति स
पोकंःउमरुःकिंकरोति सतकथयति हेश्रकडःखिन् गोदिति
वाक्यंसजाति हयःपुनःकविःश्लोकेविधायकिमितितेषांनोपैति
प्रश्नत्तरम् अयामकरोदिति अर्थस्यानर्थकंकरोति गमयति बो
धयतीतिगमकम् नगमकम् अगमकम् अकायार्थमकरोत्
कृतवानिति ८९ लक्ष्मीधरः पृच्छति कीदृशः स्यात्नृपः समर्थैरपि
दुर्निवारः अकारि किं बृहन्नरेण सम्यक्कीर्तिस्त्वमारोपयितंखा
कीयम् ९० ममजनितनयः उत्तरम् लक्ष्मीधरोविष्णुःपृच्छति सप
त्नैरपिदुर्निवारःकीदृग्भवति उत्तरंहेसम मालक्ष्मीस्तयासहवर्तते १०

इति तस्य संबोधनं हे सम सश्रीक भो ब्रूहि नरेण आत्मीयं वंशमारोप
यितुं किं सकारि सम॰॰नि उत्पादितः तनयः पुत्रः ॥ ७ ॥ वाक्योत्तरजा
ति ॥ इति श्रीधर्मदासकृते विदग्धमुखमण्डने द्वितीयः परिच्छेदः ॥
श्रीगणेशाय नमः ॥ श्लोके यत्र चोत्तरं यत्र श्लोकोकोत्तरमुच्यते एवं
डोत्तरं भवेदर्धश्लोकोत्पादात्तथोत्तरम् १ यत्र श्लोके उत्तरं श्लो
कोत्तरं यत्रार्धश्लोकेनोत्तरं अर्धोत्तरम् यत्र पदेनोत्तरं तत्पदोत्तर
म् १ केदेवं केचैयंति स्फुटरुचि निशि किं कीदृशी डः विनिद्री
कीदृक्क्रमसदास्ति क्व च न वा विजयः प्राप्तः कीदृशो वा कामा
रुः प्रीतयो गणां कथय सकृतिनः प्राप्यशः कीदृशाः स्युः केधन्ये केच
यत्ते गगनतलमले षेत्रणीयं प्रजानाम् २ सत्यं कीदृक्क कास्ति

श्री॰
३१
31

स्फुटनवकुसुमदामोद्भासायकाले किंभूतं चेतस्यं कुर्वाहाभवदरीनिव
हे संस्वरः किंभवोस्मि किंनेत्रमात्रतिःस्यात्तिशायलववः केच १
कोव्रीहिभेदः प्रायेण प्रावृषेण्याः प्रियतमदिवसः कीदृशाः कीदृ
शाः सुः ३ उन्नतं सत्तः कीदृशाः ग्रेजनाभमहाव्यारिवाहोवनिवि
तोवरः कदेवकंदलीकेदरजः पत्मलवापवः ४ ग्रयशुन्नरलोकः
भावद्कं देवं केचर्चयंति अविद्युजनाः लोकाः तस्यां निशि रात्रौ स्फु
टहवि किंभवति मंनलवं तस्याङ्गः खिताम्त्री कीदृशी भवति ग्रहा
वा स्मरविकारहीना तस्यानिरंतरं चक्रे शाकटपादः कीदृशास्ते ग्र
तिः ग्ररः कीला विघतेयत्रतेन तस्याभोदपतवविजयः कुत्रभवा
ति वाहीभुजदेशे ग्रमग्रप्रावृषः वर्षाकालस्य यमाकाशाः कीदृक

३१

घति घनो मेघो विद्यते श्वेत यो यत्रां स्तनकोचितो कामाङ्कवितानाम् ।
भोः कथयस्व कान्तिनः पुरुषाः कीदृशाः भवंति वराः श्रेष्ठाः पुनः
गंगनन्तलं घने कटे कंजलेटदातीति कटो मेघस्तम् अयस्य वके
बलाकं कथंभूतं कटं जनानां प्रेक्षणीयम् सलोवटः कीदृक् शो
भेत दलीदलानि पत्राणि विद्यते यस्य भोवटस्फुटनवज्रसमेः अ·
शोकत्रदायते कालमामाघाव्रवाहा मेघाः किंभूतानि कजले भो
वट अविनिवहेश त्रसंधेसमध्यन्नरो किंभवो भवति हरजः दराम
याजातः नथ्यानेत्र प्राहृतिः हृच्छावरणे किंपलसमुलस्यर्यंलघवः
कोलवाः स्त्वामोशाः चान्यत् श्रीहिभेदः कः यवः कश्चित्रक्षाति भो
वट पथ्यमप्राहृषेणादिवसाः कीदृशाः सुः अत्रसर्वश्लोकेनोक्तं ।

श्री
३२

मंजनाभाः यथा मामवहंतो वारिवाहा मेघास्तेषां मोघः समूहस्तेन निशि
तमालवृत्तमंबरं येषु ते तथा कीदृशाः कदंभान्नलविशेषाः कदलीद्रु।
मांगभेदः केदाः प्रसिद्धाः एतेषां कदंब कदली केदानां यद्रजः परागः
तेन परिमलाः श्यामावायवो यत्र ते २ ३ ४ इत्यांडुहेगवें तेकमापिनि।
शिसरः कीदृशं कालिवङ्के वक्तानिधः कयासारयारिषद्विनियतंमे
हसेवोयनंकिम् वर्णोंपांतेकमृद्धः किमसरारिमुनानंदगोपाल
येत्ते कः घालेमद्दिपश्रीकचकलशालुठन्मणिरेणांकमौलिः ५
कीदृक्कस्यहृद्बंधुः स्वकृतमपहरत्स्वेयसीकालयोते कीदृशभीति
विपन्नेपतुरवनिकहृहेकोविदामेचयस्व दैत्यः कंसद्विषाकाकथ्यय।
विनिहतेगरूदः कः प्रतीतः कीदृकाहावसंतः प्रियतमभवतः ३२

प्रीतयेनित्यशः ६ अन्वं कोकिलालापवाचालसहकालमनो
हरः अशोकल्लवकालीनमनालिमधुरस्वरः ७ अन्वयमिदम् की
दृशंसरोगशोकयगृहेगवंतंकुर्यात् कोकिसचक्रवाकस्य वंक्रो
गुवेकालिलालापरिघट्टवक्रानिंद्याकथाभवति अपवाचा अ
सत्यवाचा तथानियतेनिश्चिते मंदस्यसंबोधनेकिं अलमतथाव
र्णोपोत्यम् अत्तराणांमंत्यंकिमूभुः हकारम् तथानंदगोपस्या
लयेगृहेनारायणोनाम्नांकिंनीतं अनः शकटं भोवद आलेयादि
पुत्र्यागौर्याः कुचकलशयोः लुठमाणोर्यस्यसकोभवति हरः
शिवः कीदृशः शशांकमौलिः चंद्रचूडः भोवद इहवंधुभीताकी
दृक्तस्यभवति नवभवतः अशोकः शोकरहितः तथाकाशीया।

श्री.
पु.
३३
33

सीत्कीलयांते ध्यानांतेसत्कृतं भागमपाहरत् कालीयावर्त्ती तया
कीदृग्परुर्भीतिविधत्ते नमत् नमनशीले तयाकश्चिद्वनीकदे ।
वृत्तमामेवयस्व हेताली भोकथ्यय केसद्विषाक्रासेन कोदैत्यो
निहतः मधुःकैटभश्चाता गद्गदस्वरःकः अस्वरःस्वरहीनः हेप्रि
यतम तवप्रीतये वसंतःकीदृगस्तु श्लोकःसर्वउत्तरम् कोकि
लानामालापेनवाचालायेसहकाराः चूतास्तैर्मनोहरः तया
शोकनकुसुमवकेष्वालीनालग्नायेमत्ता अलयोभ्रमरास्तेषामधु
रःस्वरोयत्र ॥ इतिश्लोकोत्तरजातिः १ काचकेशरिणापवनेकृपण
धीः कीदृग्भुजंगोस्तिकिं कीदृक्कुंभसंभवस्यजठरेकीदृगपयास्तु
शीघ्रः श्लोकाः कीदृगभीप्सितानामकृतिनाकीदृक्कुभोनिर्मले ता ३३

एीमाह्वयसर्वगोकिञ्जटितेगाज्ञैसरः कीदृशे ८ ऋतुदवनपरागा।
रंजितोभोविहितगमागमकोकस्तुगपोलम् उत्तरम् हरिणाविल्ल
नाकाचक्रेक्रमुत्त् कोःभूमेर्मुत्त् हर्षःपनेक्रूपएाधीःकीदृशी स्व
वनेरत्नूएपएाभुजंगोकिमाल्लि गरंविघंतस्याकंभमस्तुद्धवस्यागस्य
स्यजठरेकीदृक् जितोभःजतजलम् यिया सर्गांत्तकामावधूःकी
दृक् विहितोगमोगमनेयया सा तया स्वक्रान्तिनोकीदृक्स्तोको।
भिमतः गमकोर्थसमर्पकः निर्मलमाकाशेकीदृशेस्त्रकस्तुक।
कस्तुचोमेघासवीनम् तथ्यदोणीभवमाह्वय हेधरेदोणीएवमा
काशेगाढ्ञेकीदृशे स्तोकार्थस्तुतरम् ऋतुदवनानंयेपरागास्तेनरं
जितेयदंभस्तत्रविहितगमागमायेकोकास्त्रक्रवाकास्तेषांतुगयाम।

श्री· ४५

35

नोतारेखायत ८ गुडः इच्छति किं गुरोरिशयने काहेति रूपे नृणां
कीदृग्वीरजनस्य कोतिगाहनः संबोधयावंचितम् काथाश्रीजगतो
हृषेस्पतिवधूः कीदृक् कविः क्वाहतः कोर्थः किं भवतः कृतेरिपुकुले
कीदृक्सरोवावय उत्तरम् विकचवारिजराजिसमुल्लसद्वोब्धलितभू
रिपरागविराजिते १० उत्तरम् वंघोयती इच्छति गुरोरिपोः शायने किं
विगतालंछिताकेशायस्य तस्यामंत्रणे हे विकचवैडूवारिजले नृ
णोरूपं काहेति नरास्मृइत्वे वीरजनः कीदृक् प्राजिः गुडतचसमुत्
सहर्षं प्रतिगाहनः कः भवः संसारः प्रवंचिते गुरुहर्षे संबोधय हे
प्रज्वलित जगतः काथाश्रीधरणशीलाभूः हृहस्पतिस्त्री कीदृक् ।
उपगाकाममपरा कविर्विद्वान् कुत्राहतः गविवाचि प्रयोपनेकाः

राभवतारिकुलेकिंकृतेनजितम् वासरेदिवेसरः कीदृक् सदैवे वा

यमुत्तरम् स्पष्टोर्थः विकसितकमलराजिभ्यः समुद्भवमुञ्चलि

तेचचञ्चरीकपरागैकिंजल्केतेनविराजितेरागीकृतम् १० इतिव

डोत्तरजातिः बिभर्तिवदनेनकिंकरुहसत्वपीडाकरे कुलेभव

तियोषितागलितयौवनेकीदृशी बभारहरिरंबुधेरुपरि कोचन

केनस्तुतोहताः कथयकस्तयानगपतेर्भयंकीदृशात् ११ वि

षमपादनिकुंजगताहिताः उत्तरम् इहसंसारेसत्वपीडाकरेवद

नेनमुखेनकः कंबिभर्ति अपात्तगूढपात् सर्पः विषंविभर्तिः

योषितांकुले गलितयौवने कीदृक् अस्तिनविद्यते शः कामोयस्य

तयाहरिः समुद्रात्उपरि कोवधारोऽजहार कुंभमिमं सचहरिः के

श्री॰
३५
35

नरत्नः जगताभोः कथय त्वयाको हतःग्रहितः शत्रुः कीदृशात्र
गणतेर्भयंभवति विषमेत्यादिसर्वमेवपदमुत्तरं विषमायेपादाः
पर्यंतशैलास्तेषांमिकुंजेषु गहनेषु गतात्रग्रहयः सर्पायत्रततः ॥
हरिर्वहतिकोतवास्यारिपुकागताकचकाकमर्चयतिरोगवान्य
नपतीपुरीकीदृशी हरिःकमधरद्वलिप्रभृतयोयराकिंब्रूयुः क
यामदसिकस्त्वयानुधनितोंबुधिःकीदृशाः १२ कुंभीरमीनमक
रागमदुर्गवारिः उत्तरम् भोवदहरिःकोवहतिकुंडुवं नवारिषु
कस्त्रीभिःकापुवतीकंपुरुषंगताअविमुईश्रीः रोगवान्पुरुषःक
मर्चयति इनंमूर्यम् पुरीपनवतीकीदृशीग्रकराकरोदंडःतेन
हीना हरिः केदपारग्रागोशैलेम् वलिप्रभृतयोराजानोयराम्

३५

वे किं व्याघ्रः शुङ्गः दन्तवंतः हेतुध मरसिन्धयाकाः कयाश्चितः गवाव
वा श्रियिः शास्त्रुः सत्रुद्रः कीदृशाः कुंभीराः कच्छपाश्च मीनाश्च मकराश्च
तैर्ड्गंवारियस्यसः ॥ १२ इति पादोत्तरजाति ३ चत्वार्यक्षराणि पादाभ्यां
नेमिपादद्वयेन च लिखित्वा दक्षिणावर्तं चक्रप्रश्नमवेहि मे ॥ १३
द्वाभ्यां पदाभ्यां चत्वारि अक्षराणि पादद्वयेन नेमिं कृत्वा दक्षिणावर्तं
चक्रं लिखित्वा चक्रप्रश्नं जानीहि ॥ १२ किं चौरस्याच्छिन्नं निदितिप
तिरनवाः किं पदं वक्ति कृत्स्नो द्रोणीमां बधनाः किं वदकमलभुवो
काचविश्वं बिभर्ति चक्रांगामेत्रणी किं कथमपि सुजनः किं नकु
र्यात्कार्यं कीदृगभोलः शुरंस्यात्पयासिवदकृतोमीनपंक्तिर्विभे
ति ॥ १४ किं स्वच्छं शारदं स्यात् इति न कृपगाति कोशुमालीपवित्रः

श्री:
३९
36

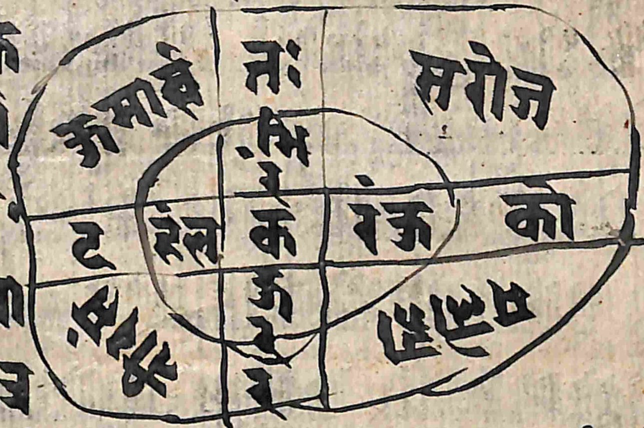
केकानांजीवनेकाविरचयति कविर्विद्धि संबोधनेकिं नाकोद्वे
तिद्विय: केनतुरगुरविणेः कीदृश्य कस्य मूकः सम्यक्कीतितडा
कः श्रियन्तमनतुते कीदृशाः कीदृशाले ।५ कं रंज कोक ऊरन
कलहंसकरावितः सरोजकोमलोद्भाव नीरसंसक्तमारुतः उभे
म् ।९ भोवदानवयोनिर्देषः त्रितिपानिः चौरस्य किं छिंदन्ति कं
हस्ते ऊत्सावाचके किं पदं भवति ऊरत्नोणीभूमिः तस्याः सं
बोधने किं हे को कमलभवोब्रह्मणः संबोधनाकिं हेक विष्क
विभर्ति ऊः भुः चक्रस्य यदर्थ्येतस्य संबोधनेकिं हेश्वर सङ्नाः
महताकाष्ठेनकमनाय्यमपर्य्येनऊयात् कलहंभोक्तः रात्रः श्व
रे कीदृशंमकरम् भोवद मीनपंक्तिः पयसि ऊनः विभर्ति वि

तःपक्षिभ्यः तथाशरद्देशरत्कालसंवेधिकिंखञ्जंभवति सा:
तटाकः हंसहृन्निरीक्ष्योवदतिकः शंशुमालीपविद्योभवति
कथंभूतःसूर्यः सुमलः अस्मिन्संसारे काईशजीवनेभवति
घृतभोजने कविः कविरचयतिगावाणी वह्निसंबोधनेकिंरू
रेखियःकनकोदंतिनीरसे शृंगारादिरहितम् एवमस्तदरि
पोः नवकीदृशीसकः सा श्रीर्यस्यांसा तथाभूकः कोभवति ।
खकृतः नविद्यतेकृतेयस्य सस्तुहीनः भोप्रियतमवद नव
कीदृशस्तटाकः सम्यकश्रीतिविद्यते करमित्यादिसर्वसुत्रे
करंकवःपक्षिविशेषः कोकश्चक्रवाकः क्ररराः क्रौंचाः क
लहंसाश्चैतेः करैर्विततःमिश्रितःपुनःकथंभूतः सरोजानां

श्री॰
३७

37

कोमलेनोच्चारेणनीरजलेसंमतः मारुतोयस्यसः रतिचक्रश्चमना
तिः १४ १५ १६ वर्णाद्वयद्वयैकैक
दलभूतदलाष्टके सर्वोत्तरायवर्णे
नपद्मस्यालक्ततकर्णिके १२ वर्णो
नोद्वयेनयान्येकानिष्टसुदलानिपद्म
र्णोनेर्भूतंदलाष्टके स्वष्टपद्मार्णीयद्म

नन्नयासर्वेशुभुत्तराणामादौ स्ववर्णांक्रत्वाप्रमादत्तरेणाक्ततकर्णिका
बीजकोशोयत्रतत कोभावः स्वत्रोविवर्णाख्यनरपदंभवति सर्वेषा
मध्यत्तराणामाद्योवर्णः कर्णिकायांलेख्यः द्वौद्वौवर्णौदलेषुलेख्यौ
अष्टदलेपद्मस्यादित्यर्थः १२ वित्राल्मावदकोदृशः सरसिजैः कोदि मो

ताःकीदृशास्तद्वैरीगगनचद्रलक्षःकलमभृत्कीदृक्कयाकेजिताः बद्धा
लिःसलिलाशायःकथयभोःकीदृक्काशादेपवाकृशाह्वःऊश्वनतस्क
गात्किभयेटन्नेभवेत्सायशाः १८ अपिन्नेवदूकीदृशानिगादितोगुरुः
गुमान्कीदृशः कस्माद्विशतिकौशिकाभुविक्रान्तःकीदृक्कयातस्क
रः हस्तीस्यान्नगुकीदृशोबभ्रमतःशोच्योरणःकीदृशः कीदृक्तः
गुरुषःपराभतिहृतःकीदृग्भवेद्धाहाकिः १९ उन्नरम् अलयोपशय
दृश्योरेवंपेहृस्तेगजोहीनः वीनीतिवित् एताहृशाआत्माकीदृ
शोनभवति अलयः लयेनध्यानभेदेनहीनः अथवालयेनाविना
शेनहीनोनिलयः वा अः विश्लिष्टद्वलयोयस्य गुनःसरसिजेःकेसोदि
ताः अलयोभ्रमरः गुनस्तद्वैरीकीदृशः अपशयन् शायनेशी अरव

श्री· १५
३७

मत् अपगतोपशयदो शयनभोजनौ यस्मात् असौ अपश्यत् निद्राहारः
रहितः तथा गतचत्वर्षो यस्य जले कीदृशं अपश्यत् न पश्यतीति दर्शी
न सूत्रामित्यर्थः भो वद त्वया के जिता अरयः शत्रवः सलिलाशयः बद्धा
लिः बद्धसेतुः कीदृशः रयगोवलद्गहितः तथा आक्षेपवाककः शाहः अर
रे प्रायशः ऊवदनेसति चौरादिभयं न कवाटे अररे भो वद अर्पिते वा
ड्वाग्निः कीदृशः अबंधः आपण्वंधभोजनेयस्यासौ तथा भुक्तः भुमान्
कीदृशः अबंधः गतबंधः कौशिकाद्यकाः कस्माद्विभृति अहस्तः द्वि
सात् भो वद त्वया तस्करः कीदृशः कृतअहस्तः छिन्नपाणिः ननु वि
तर्के हस्ती कीदृशः अगजः पर्वतज कीदृग्गणः शोच्यः अगजः हस्ति
सूम्यः तथा परैः शत्रुभिरप्रतिहतः प्रकर्षः कीदृशः अहीनः न हीनः

तथा वासुकिः कीदृशः स्वहीनः स्वहीनां सर्पाणामिनः स्वामी १८ १५

लीनः	लयः	चपयते
गज	स्र	नयः
हस्त	थ	रवे

दृतिपद्मजानिः ५ काकस्येव पदं स्वश्रेः य नेत्का
कपटेमततम् तिर्यगस्यान्यवे वामिः गोमूत्रीद्विपदीद्वये १ यत्र प्र
श्रेकाकवत् स्वश्रेस्त्रिशाखे पदे तत्काकपदमुच्यते तथा तिर्यगस्यो
न्यवे वामिर्द्विपदीद्वये गोमूत्रीत्युच्यते १ जनः कः स्यात्कीदृककथ
याविष्येवे यस्करु दमिदं रिपोः कः कीदृतो भवति वशगः कस्य कलभः
प्रवीणः संबोध्यः स भगवद् कौरत्नवचनो सज्जयेतिव्योतिं जगनिं

श्री॰
३५
३९

महंतींकागतवती ॥ नागस्वनः नागतनयः नागसमणी इत्यत्ररम् भो

विषवेषस्कुटंकथ्य जनःकःकीदृशोभवति नागस्यसर्पस्यदंदः भयात् ।

नाशुमान् गतेस्तोभवति पुनःकीदृशः पुरुषः विभुरीत्तगाति वशागतः

नागतनयः नाशुमान् गततनयः विगततनयः कलभःकः नागस्यतनयः

प्रवीणः कथंसंबोध्यः हेनागर कौरत्नवचनोस्यातोमणी तयाजगाति

स्वरूपेणि ख्यातिंकागतानागरमणी २१ ॥ काकप

दजाति ६ ॥ कामाकृर्षवतीममंगलवतीकीदृश

हाणांगतिः संबोध्यावदमतस्यवेपनपरः कीदृग्भवेत्

त्यामरः कीदृग्वाल्मीकिवेष्मकोस्तनमरोधैन्नस्तरे।

कथ्यते गीःकीदृक् कदापिशंवसहितोवाछानिकयोषितः २२ कीदृक

पांथजलेतमोहरतिकाकिंचकमसंबोधनं रम्याप्ताएपकशाविनःकथ्यय

श्री॰
३५

काकस्मात्जोर्थैभवेत् किंबिंबलवैविएगेगुरविपोः काव्हाश्मशा॰
नेलिका स्माकीहृग्भवतिः सर्वमधुनाकीदृक्शुनर्वर्तते २३ ग्र
जरामस्तुभाचारवलिशीलविनोदिता भुजंगमनिभाचारकलिकाल
जनोचिता २४ इतिउत्तरम् गोमूत्रिकजाता भोवदश्रुवंतीकामाङ्ः
श्रजरांजरहीनां एवमभंगलवतीकीदृग्भवति श्रशुभाशुभहीना
ग्रहाणांगतिः कंथसंवोध्याहचार भोवदश्रुकृषोमतप्रवंधकरः की
दृशः वद्गिषी वाल्मीकिमुनिगृहे कीदृशे लवि लवः सीतापुत्रः तेन
मुक्तम् सलुनमुशेवदः कोविभर्ति नाशुमान् हरेः कीदृशीगीक॰
च्यते नदिता उदयमुक्ता नया योषितः शंखेसहिते कंवांछति भुजवा
ऊं पांथजलंकीदृक् गमनिगमनमस्यास्तीति नयानमः काहरति

श्री॰
प॰
५०

भाकांतिः चक्रसंबोधनंकीदृक हेमरस्मरमुग्धैर्वर्त्तितोयः चम्पकतरोःका
रम्याकलिकावाचालार्थैकःप्रत्ययोभवति श्रलबालिवैरिणाकिंदीमंश्र
नःशाकटः तथासुरारिपोसंबोधनंकिं हेश्र श्मशानेकालिचिता भोविहृ
त्वट इयंत्तमाभूः सर्वकीदृशीभवतिस्म पुनरधुनाकीदृशीसर्वभुजंगम्
भुजगमयोःभुभाचारेणवलितांशीलेनचविनोदिता इदानींपुनःभुजंग
मनिभाचाराःसर्पवक्रारायेकालिकालजनातेषांभुचितायोग्या २२ २३ २४

इतिगोमू	भु	ज	ग	म	भु	भा	चा	र	व	लि	शी	ल	वि	नो	दि	ता
त्रिकजातिः	भु	जं	ग	म	नि	भा	सा	र	का	लि	का	ल	ज	नो	चि	ता

वर्णैनैकेनद्वाभ्यांवासर्वैर्वासर्वतोदिग्गतैः गतैरैःसर्वतोभद्रंतुःकवेरु
दितंयथा २५ यत्रप्रश्नेएकेनवर्णेनोत्तरंदीयते अथवाद्वाभ्यांवासर्वै

श्री॰
प॰

सर्वप्रकारैः स्वैरपि तत्सभ्यं सर्वतोभद्रमुच्यते कस्मागेयात्तहृत्कस्लवीर

मुहृदिकाभूषणं किंस्तुनानाकोडुः स्वीकश्चशाह्लोवदतिवदस्युवे कौरिमुः

ख्यातवीर्यौ संगारीकीहृशः कारणाशिरसिभयाङ्गमाप्नोति सेनाकोदा

नाष्याभिपायीशिरसि कोमुद्रुतः संप्रश्नस्य २१ कीहृक्कोपार्थिनीस्त्रीभव

तिमदकरः प्रायशः कोडुराष्ट्रेकस्मिन्नंदायते सौनियतमुडुपतिः प्रेय

सीकामुरारैः विख्यातौवहूनौकोडुहिणमुरभिदोः कीहृगाखेटिकस्त्री

कीहृङ्केवाविराभासमितिगतभयाः केगतौकश्चयातः २२ वीहृाराग्नवं

भोवदकोयात्रस्यागार्थं उक्तः हा गेहाकन्यागे नवविभ्रहृदिकस्यात्र स

राशास्त्री नयास्तनानां किं भूषणं हाराः प्रसिद्धोडुः स्वीकः हारावी भोवदकः

शाहृः मुचंवदति हाइतिमुनः ख्यातवीर्यौ कौरिमू नश्चइश्वनौधी हृसमैरौ

श्री॰ ५।

५।

स्रंगारी कीदृशः प्रकृष्टः स्नावी कास्मेनारणाशीरस्मिभयात्संगमाप्नोति सवी
रादानार्थमियायी को यातः रादाने भोसंरूत्य २ व्याप्तुत्य १ कोप्युप्यतः
सवी मेघो भोवह तोयोर्थिस्त्री कीदृशी सवीहा सप्रजलेषु ईहा वांछा
यस्याः सा प्रायोदुराढ्ये मद्कारः को भवति राद्वं नियंतेवज्ञो सो कास्मि
संदायते हरौ मुरारेः प्रेयसी का ईः श्रीः भोद्वहिणसुरभिदोः ब्रह्मच्युत
योः कौ वाहने विख्यातौ वीपादिणौ हंसगरुडौ प्रावेदिनी शवस्त्री
कीदृशी वीहा वयःप्रवृत्तिणस्तेषामीहा यस्याः साभोः अचिराभा विद्यु
त्कांतिः कीदृशीन भवति वीरा विगता इरा जलं यस्याः सा तथा यातो को
यातः वीरातिप्रजननयोः समितिसंग्रामे गत्तभयाः के भवंति वीराः सुभ
टाः २९ २७ एवमेकोनविंशतिरथा वीहारशब्दस्य ज्ञेयाः इति सर्वतोभ ५।

इत्यादि शृंगाटकम्

प्रतिलोमानुलोमाः हा वी राः रा वी वि रा रू वी रा वी वि

भ्यामनुक्रमेणगतागते मध्यवर्णविलोपेन अस्यानेकप्रकारकम् २८

यत्रश्लोके प्रतिलोमानुलोमाभ्यांक्रमोत्क्रमाभ्यां यत्रोच्चारंनभवति त

च्छ्लोकंगतप्रत्यागतम् २८ वदभोश्रियसर्वत्रसाधुर्भवतिकीदृशः गोविं

देनानमितिमेनन्द्वेषमानिकाभवत् दीनरक्षी २९ उत्तमःपुरुषःस

र्वत्रकीदृशोभवति दीनाद्रक्षतीति पुनर्गोविंदेनानमितिशकटेतिमे

मानि नंदगोपस्यगृहेकाभूत् क्षीरस्यडपस्यनदी २९ यत्नादविष्य

कागृहाणालेखकैर्मार्षमल्लिका वनेषुकारेनिःशंकंमोदन्तेकेनबंधकी

नारिकेरजा ३० भोवदलेखकैरविष्यमसीकायत्नाद्गृह्याणानालिकेरजा

श्री॰
५२

पुनःबंधकी असतीस्त्री वनांधकारेनिःशंककेनमोदिताप्रनिलो
मपाठे जारकेलिनाउपपतिक्रीडया ॥ अस्वरस्वरनवैर्दैर्ह्रियतेका
शिरोभिःनतुरपिसुचिवस्त्रेकानिविस्तारमेति वदतिकमलयोनिः
सेव्यतेकेनपुष्पंमधुरमसृणमृद्वीकाभवेदुत्पलस्य मालिकाउत्तरम्
स्वरस्वरनवैर्दैः शिरोभिर्ह्रियतेकामालिका पुष्पमालाअस्तमालावा
तथास्लोकापि सुचिवस्त्रेकातिविस्तारमेति कालिमाकार्ष्ण्यम् कम
लयोनिर्ब्रह्मावदति केनपुष्पंसेव्यते हेकबलए अलिनाभ्रमरेण
तथामधुरामिष्टामसृणाचिक्कणामृद्वी कोमलाउत्पलस्यकाभव
तिनालिकादंडः ३२ मालिकाकालिना ॥ हिमां
शुवंडकुटिलोज्वलप्रभंभवेद्वराहप्रवरस्यकीदृ ४

मा
नालिका
का

३ २

५२

शम् विहायवर्णंपदमध्यसंस्थितेन किं करोत्येव जिनः करोति किम् ॥३१॥
दंष्ट्राभङ्गुरम् कुटिलज्वलत्प्रभं चन्द्रलेखं कीदृशं भवेत् वराहस्य दंष्ट्रा
भं तथा पदमध्यस्थिते वर्णे विहाय जिनः किं न करोति दंभं कपटं च पु
नः किं करोति भं दं कल्याणं जिनो दंभं न करोत्येव किं तु भं दं कल्याणं
कुरुते ॥३२॥ वसंतमासाय वनेषु कीदृशाः पिकेन राजंति रसालभूरुहः
निरस्य वर्णद्वयमग्रमध्यमे नवाद्विषां श्यन्ति मानिनीष्वका ॥३३॥ कौन्तगि
राउत्तरम् भो विद्वन्नद वनेषु वसंतमासाय रसालद्रुरुहः कीदृशेन
पिकेन राजंति ३ कांतागिरा मनोज्ञा वाचा पुनरत्र दैवद्वयं निरस्य
नवविद्विषां का भवति कारावंधनगरहे तथा पुनः प्रतिपादय स्वत्यं
नभ्रज्यानितीथिः का भवति व्युत्क्रमेण राकाप्रणिमा ॥३३॥ इति गतप्रत्या

श्री.
५३
53

गतजाति ४ वदंतिविहंगविशेषंकीदृक्सीवाक्कस्तुतेः पदंभवति का
चक्रापमवसनेजयायकल्पतेयोद्धुः सारसतारवोवीरता हेसारस स
रसा तारवीतरोरियंतारवीत्वक वीरत सभटा सा ता ग्रादौ
मध्येतथाबांतेवर्धंतेवर्णजातयः वर्धंतेतत्वङ्गे तारवी प्रश्नविदो
स
वर्धमानाक्षरंकथयंति ३४ किमनंततयाख्यातंपादेनखंगमाहूय.
जनानांलोशनानंदंकेतन्वंतिघनात्यये खंजनाउत्तरम् भोअनंततया
किंख्यातंखंव्योमभोपादेनखंगमाहूयहेखंज तथाजनानांलोचनानं
दंशरत्कालेकेतन्वंति खंजनाःखंजरीटाः उरस्थलेकोत्रविनापयोध
रंबिभर्तिसंवोपयमाहृताशनम् वदंतिकंपन्नगसंभवजनाःफलंवा
किंगौरवपूर्दरोपमम् नागरंगनत्तुरम् भोविद्वन्वदपयोधरोस्तनोवि ५३

नाउरस्थलेकोविभर्त्तिनाउमान् माहृत्तमेवाशानेयस्यतमाकृष्यहेना
ग जनाः पत्तनभवने नागरीत्यत्रंकंवदन्तिनागरं गौरवधायउदरेनतउ
पमेफलंकिंभवतिनागरंगम् नारिंगम् प्रायेणनीचलोकस्यकः करो
त्यहगर्वितास्म् आदौवर्णद्वयंदत्वाब्रूहिकेवनवासिनः शबराउत्तरम्
भोविद्वत्वत्प्रायेणनीचलोकस्य गर्वंकः करोति शद्वं पुनर्वर्णद्वय
मादौददातिसनाम्नि से वैसर्वसत्वेनामगुणोभवतीत्यर्थः पृष्ठः की
दृशोवेत्तिप्रायेणसकलाः कलाः मध्यवर्णद्वयंहित्वाब्रूहिकः स्यात्स्व
रालयः नागरिकउत्तरम् भोवदवाऽकल्पेनकः समस्ताः कलाजानाति
नागरिकः पुनर्मध्यगतेवर्णद्वयंत्यक्ताब्रूहिस्वरालयः स्यानेकः
नाकः स्वर्गम् स्वर्गोपिवक्त्रार्पितशीधुदोहदैर्नितविनीतोननुकेविला

स्त्री.
५५

स्तिनः विहायवर्णेश्वतरोतंतसंभवान्धिरोकहैः ऊत्रसदास्थितेवद
यहामाननेकः स्वर्गहेतुः सम्यग्विचार्यते विहायायंतयोर्वर्णो गो
त्वेऊत्रस्थितेवद यागविधिःउत्तरम् मोविहन्वदयजमानेनस्व
र्गप्राप्तिहेतुः सम्यक् कोविचार्यते यागविधिर्यत्तक्रियाउत्तरस्म
त्वदादायंतवर्णौ हायवद गोत्वेऊत्रपदार्थेस्थिते गवि गोजातो
इति ॰ ॰ अन्योन्यान्तरवर्तिन्याएकांतरितयाय
या स्वेलाव ॰ ॰ पासकः
अन्योन्यान्तरवर्तिन्यायरस्यंतरमे ॰ ॰
सपवस्वेलावे
यः ग्रंथिमात्रा सउच्यते ५५

पवित्रमतिनलिक्ताकिमिह भटामंत्रणं ब्रवीतिधरणीधरस्थाकिमजी
र्णसंबोधने हरिर्वदतिकोजितोमदनवैरिणासंयुगेननोतिनउ
कःशीतोविडिञ्जनतोऽन्धवाउंबरम् पयोधरसमयउत्तरं रहसंसारेप॰
वित्रंवामत श्रुतिनालिकरंकिंभवतिपयःक्षीरं पुनःसुभटामंत्रणं॰
किंशष्यमात्तरंपवित्रज्योमरं हयोधे हेधरशैल मजीर्णसंबोधनं॰
किंहरेम हरिर्वदति कःजितः
सहमयावर्तनेसमः तस्यमंत्रणंहेसममयोनाममदैत्यः पुनर्वदशी
तविडिञलस्यमपरजातेस्ताऽवाउंबरंकस्तरौ पयोधरसमयोवः
षोकालः भवतिजायेनकाजेोसेनाहूयाधर 'वहतिकिमहिः पृष्ठे
कीदृक्क्रोसंभमसञ्जवम् महतिसमरेप्रगाटत्वयावदकिंस्नातःकमः

श्री॰
धध
धS

लसुञलेभृंगः कीहकिंवन्मा॥ राजते पराग्रैरंजंत्तितउत्तरम् आ॰
जैौसंग्रामेकामेना॥ एवमपरम्
घणामामंत्रयद्धेरा॥ सं नथाऊ
ढुंभमसनुअवे॥ मग्रा
मेत्वयावेरी किंह्कत मे
गोराजते पराग्रैः भुख्यरेणुभिः रंजितः॥ इतिसुंखलजातिः १२
एकांतरितसुंखलाजातिमाह आञ्ञानंकिंभवतिहितरोः कस्यावि
न्यस्यविन्नाः प्रायः कार्यंकिमपिनकलौ कुर्वतेकेपरेषां शृणीचंदं
वहंतिवदकाएछ्यातिग्लानचद्गः केनोदन्याजानितमसमंकष्टा
माम्रोतिलोकः नीरापकारेणउत्तरम् हेविन्नाः कस्यचिन्नरोगाद्धा धध

नेकिंनोप हेकदंबप्रायः कलिकालेपरेषांकार्यंकेनकुर्वंतिपरे
भ्रमे नथास्नानवस्त्रंयः पृच्छतिनतुनिश्चितं शर्णिचंद्रकावहति
हेकाणराकाशर्णिमा तदन्यथापिपापमयाजनितेप्रबलेकष्टकेन
प्राप्यतेनीरस्यजलस्यापकारोनिराकरणमभावस्तेन ॥ कासंबु-
द्धिः स्वभटोवनोब्रूहिपृच्छामिममकथातः कीदृग्भवतिविपिनेसं-
प्रबुद्धैर्विहंगैः लोकःकस्मिन्प्रथयतिमुदंकात्वदीयाज्ञायैत्री प्रायो
लोकेस्थितानामिवसर्वेजंतुनाकीदृशेन ॥ विहारमेनाउन्नरम् ।क
श्चिदाह भोवद मह्यंत्वाममपृच्छामि संबोधनंकीदृग्भवति
हेवीर पुनर्वद प्रभातकालेविहंगैः संप्रबुद्धैर्विपिनेवनेकीदृशो
रवि शाद्वयुक्तंपुनरसौलोकः कस्मिन्पदार्थेमुदंप्रथयतिहासेहा

श्री॰
५६
46

स्यविषये त्वयाजयिनीजयनशीलाकाभवति सेनात्तस्याश्रायःकी
हृशोनजंतुनालोकेस्वंभवति विहारःवोद्भायतनेतत्सेविनाइत्यं
कोनतरित्तस्पंवलाजाति रेखेयेत्तक्रसाहृश्यान्नंजरीस्तनाथ्यजाति॰
गलत्पतेयथा अर्थानेर्थैविघतेकइहतत्तुभत्तोकाःस्वपीरस्पनस्तुः
कःसास्ननामभीष्टःस्वयमिहगमनात्केपतेषुःकिमस्तु गमाकत्येष
लोकेभिलिखेतिकतमान्तलोभःकेमहाजो ब्रतेब्रृदेमसुघत्कम
लदलनिभाःकावसंतेविभांति अभिनवपत्रराजयः अयोनिष्फ
लेदैवा भियोभियानिनयोनीतिः वयःपक्षिणःपयोजले योसंख्यो
गमाः गयःश्रियःजयउत्कर्षः अभिनवाःपत्राणांराजयःश्रोणयः
कर्षा वीश्रामस्तस्मनविंसेसवकम्मकम्मिजलकपमयणालणा ५६

रियंकयाहह्मोहिलोहे ललिसमुहजतमहकाम्भिरणेरमोतहरू
मोकाहिगेहे मृयंकेमिमिराकाम्भिवालकाम्भिकाम्भिइमाश्रस्मभिकिं
चक्रे पटहश्त्तिवदंतिकोणकवाराहेकामेत्तिक्रोत्तिचमधुक्रहेमेवा
टनल्वोलनहे शाक्तनस्वक्तनगनश्रस्यागनमंजरीसनाथजाति: गो
ष्ठीविटयजनवत्यपिशोचनीयाकीहग्भवेन्नरणारषिमश्रकामसहास्ति
हवांरटपंदलितामरनायिकापि कीहग्धयकाविमहरशाग्नचसूर्गुहेन
तारकविरहिताउन्नरं नागरिकाजनेसहितापिगोष्ठीशोच्याकीहग्
घीभवतिकविरहिता कविनाकाव्यकर्त्रारहिताउर्वारदंर्पदलिता
मरनायिकापि दैत्यसेनाउहेनकुमारेणकीहगाकाविनारकानामा
दैत्यास्तेनरहितास्मन्ना कीहककपर्दैरभिहितोभवतीतितीशः ॥

श्री. ४७

47

एकत्वतत्त्व इह किंविदितंपवित्रम् विचित्रपाणिचरणोजनको
यदीयः कीदृक्रूपैरभिहितः सपुमास्तनः स्यात् व्यंगतनयउन्नाम्
भैावटपैरशाब्दकृहेजितः केदितीशः कीदृग्भवति गतनयः लभनी
ति पुनरत्तक्षोवामनः एकान्तिरूपवित्रंकिंविदितं हेनत वामन ग
व्यंदीरं तथायस्यापिताक्षित्रपाणि चरणं सप्तरूपैः पैरैः कीदृग्रूपकः
व्यंगतनयः विगतान्यंगानियस्यसव्यंगस्तस्यतनयः पुत्रः इतिना
गपाशजाति ख भाषाभिश्चितेयत्स्यात्संस्कृतप्राकृतादिभिः सं
ततश्चितंतादिक्षोति संपुटल्वेकभाषया ॥ यत्तस्मेकसंस्कृतप्रा
कृतभाषाभिश्चितोभवति संततस्तेपश्चविश्चमाकूः यत्तस्मेकयै
वभाषयाएकान्तेनतत्संपुटमाकूः किंनस्यात्कीदृग्भंमहतोपिचत्ता ४७

हयास्यजलराशेः दिनमणिकरस्पर्शेनफणपल्लवइ होइकिंगो
से कमलवनसुन्दरम् महतोपिजलराशेःकिंनयणत केजल
म् फुलवणमहरम् पुनःइच्छति दिनमणिकिरणस्पर्शेनप्रति
बुद्धेगोसर्गेप्रभातेकिंभवति कमलानांपद्मानांवनमितिप्राकृतेनो
क्तं ॥ मत्स्याहितमेवुकीहृकरइच्छतितोगीनिशासकीभाति कोने
गोवदतिमृगाःरथेगस्मइकेविसारविण ॥ अविसाममभमिरेणउन्नव
म् भोविहन् मत्स्याहितेजलेकीहशेघवियतिभिंहीने पुनःरो
गीइच्छति निशास्माकिंभाति हेसाम सहश्रामेनोरगेणवर्ततेयो
सौग्रासा तस्यमंत्रणंहेसाम रोगिन् भेनवत्तंत्रे रात्रौभातीत्यर्थः मृ
गोवदति अनेगाःकोभवति हेप्रणाहरिण इकामः ॥ इतिसंस्कृतेनो

श्री॰ ५८ ५९

त्तरम् पुनः कीदृशेन रविणा व्योमगम्यते अविश्रामभ्रमिरेण अविश्रा-
मं अनवरतं भ्रमिरेण भ्रमणशीलेनेति शाकुन्तलेनोत्तरं इति संस्कृतप्रा
कृतम् प्रायो बिभ्यति कीदृशाद् दरिगजाद् दन्तप्रहीना गजाः इथ्थीसं
प्रति कीदृशा नृपतिना राजन्वती शोभते प्रायः प्रावृषि कीदृशी गिरि
तटी पतति चक्रः कं जले मज्जन्म चलितपक्षनोऽस्य आदिपजातं सरोकेरिसम्
मदावचनाविदवाहिरम् अपभ्रंशोत्तरम् भो वद दंतरहिता गजेंद्रा
कीदृशात् शत्रुगजात् बिभ्यंति त्रस्यंति सहृतदेन दंतेनवर्तंते इति
मदात् दंतसहितात् तथेयं इथ्थी संप्रति कीदृशेन नृपेण शोभ
ते अवतारतकेण पुनर्वद प्रायः प्रावृषि वर्षाकाले गिरितटी की-
दृशी भवति विदवा विगततोटयोंदावाग्निर्यस्याः सा पुनः कः कं जलं

श्रुहि: शोषनाग: शेविशे तथ्यामध्याके चलितेसतिघना त्वयेसरा:
कीदृशंजाते शारदातपतापितवालम् कुंसेकीदृशमेगंदत्तभवं
कवदंतिविद्वांस: श्रुतिलघुवाचिपदंकिं केरिसगेश्रणेस्तहृदृ
जस्रम् विश्रांतमणउन्नरम् कुंतेच्छेदितमेगंकीदृशंभवति विश्र
शमेगंपि विद्वांसोदंतभवंदंताउत्पन्नेकेवदंति तेतकारम् श्रुतिल
घुवाचिकिंपदं श्रणस्त्रत्कं पुनः कीदृशंजनोजनान्ध्वयतिविश्र
तमण विश्रांतमणास्थिरविन्नश्यर्थः इति संस्कृतापभ्रंशः किंट
स्वमाऽः प्रायः केशविकारंचकारेदर्पिता किंभूशावाक्वस्मिन्नि
शीकरस्यांदेवीलंडुकमालम् ॥ शामलेकपमालंभेउन्नरम् भोव
दप्रायः ··· किमपिडः वेहावे तथ्याकेशविकारंकमाऽः श्रलकं

श्री
५२
५१

हूर्णं ज्ञंतलं तथा हरेर्दयिता क्रमा लक्ष्मीः तथा त्वर्थे कस्मिन् पदार्थे
निशि शोभाकांति भेन त्वरे इति संस्कृतम् का कस्मा हि वीरलुकमाणं को
रोचते वीरलुकमाणं समलं कस्माल्लभे समरकर्मारंभः संग्रामकर्मा
रंभः इति संस्कृते पैशाचिके कलंभेरमस्ततइति विख्यातः एकत्वमिति स्फु
टं हरिणः ग्रहिणु‥ण शरीराग्रणो समाकृणोकेन उज्जटय ॥ कलभ
पुणतत्र‥‥ भोवद संभेरमस्ततः गजेंद्रस्ततः को भवति स्फुटं ह
रिणो मृगः एकत्वमिति उन्नं हे पुण हरि कलभः करिशावकः इति संस्कृते
पुनः ग्रहिणवण शरीरा इणो समाकृणोकेण उज्जटइ ग्रभिनवे नग
रीराज्ञः केन नो हसति पलायते कलभपुणाकरभयेन इति पैशा।
विकम् कोपा हणं किमहणा त्र मरस्य हवं काष्ठप्रतिष्ठित तनोरु

५८

पमानपात्रे पंन्नवेणेणमरणेसमुद्दरस्सरणोभुन्नेहिकिंपइसमएपहिनरंग
मर्थम् कोपाएणकापिलवणे उन्नरम् सहणग्गवरस्सरवेः सर्वकाष्टाग्र
स्थितततनोः सर्वदिशास्थितस्य कोपेनाहणंरके उपमानपात्रेकिंभवति
कपेर्वानरस्यलपनेसुवेमितिसंस्कृतम् पुनः पंन्नवेणेणमरणेसगरस्स
रणोपुन्नेहिंकिंपइपहेहिंतरंगमर्थम् सगरस्यात्तः पुत्रैः किंप्रवेशा
ॐ॥ भिन्नरगो॥ येनतणेनधाम कपिलवणे कपिलस्यमुनेर्वरम् इति
मागधी केषीणयंतिजलदाः सैन्यकीहकुलाभ्यतेसमरात् पंन्नशिरो
धराकिं रुद्रः साधिरंकोरिसंहोड़ चातकेकातरकेउन्नरम् जलदा
केषीणयंति चातके पयीहन्नामपद्मिणे तथाकोहंशसैन्यसम॥ स
लायतेकातरंभीते शिरोधराग्रीवाकिंपन्ने कमलके इतिसंस्कृत॥

तहः सशिरः संकेरिसंभोटि तहस्यशीर्षकीदृशंभवति जातग॥
इतिसंस्कृतमागायकम् कोवर्णायः कजलधिसुताकिंचदीर्घोटि
संतंघाफ्तुद्धः किमजयस्मौताकिंकैः केक्रियंते शासंशेविः कथयदि
टितेकिंपटहेतवाचि जानश्वेतश्यश्महिलासाविड्डुलेश्कीस श्रचचा
स्मारेवदावेहि उत्तरम् भोवदवर्णायः कोभवति शःस्रकारःजलधिसुता
लक्ष्मीः कवतिते प विसोतयादीर्घोटिसंतंकिंस्वरम् श्रचोस्वराणांव
यःकमजयत् मारेताकिंकेः किंक्रियंतेवादाः विद्यास्यामंत्रणं कथय
हे वे हेतवाचिपदंकिं हि इतिसंस्कृतम् जानश्वेतेह्ययश्महिलासाविड्ड
हुलेश॥ म यानर्तिबमिच्छतिमहिलासापिकथयाति श्रपचोमारेवादा
॥ हि श्रपश्यामंत्रणोचर्मकरावादयंति॥ लौकिकम् कःशाहः स्यात्

त्युवचनः ॐ उलौकौस्मगारेः काममभोपेहंहरिहृदवहृद्वोविपःश्व
नोहम् हंङ्गीॐ डीश्रणसिणघरेकीसश्रम्हाणप‥ जंतोसखनपति।
हाउन्नरेकीमसदीइ ॥ नारीॐभारउन्नरम् युत्युवचनेकिंनास्मगारे ॐ
उलौकौग्रहीसपौंहरिरंबुपेः का‥ मुजहार ॐभवे वीबुपःभारवा।
हुः श्वति नस्पहेभारइतिसंबोधने हाशीॐडी श्रणसिणघरेकीसश्र
म्हाणपवंबश्वजेतोम‥ णपरिहाउन्नरेकीमसदीइ हाङीपाचनभंाडॐ
डीकलषी श्रणसिणनानयस्ति घरेगहंकोस्त किमर्थं श्रम्हाण श्र
स्माकं श्वंस्कृतोश्वमानःस्खनःपरिहारोन्नरे प्रश्नोन्नरेकीमसदी
इ किंददासि ८ नारीॐभार ॐभकारानसंति इतिलौकिकविज्ञा
नि कोणिवसइसव्हंङुदरगितिगहनोॐजमजाम्मि सहम्रजणः

श्री·
५१
51

एणोजंसिहिंगमणो केरिसो हइ ॥ सरभससवराहवगः उत्तरम् हे
मंदरगिरिगहनकंजनमध्ये स्वच्छंदं को निवसति शरभशशवराहव
र्गः तथापि तिविगमनः कुमारः अर्जुनेन संक्रोतुं कीदृशो भूत सरभं
सास्ववित्ताश्वेतशवराः किरातास्तेषां माहवे ` ` ` अग्रः काहरइम
णंपडणो जुणगणजुवुणलाहण अस्माकं श्चडति महाकृष्यासस्ता
केरिसिहंति ॥ सरिसबहूयाउत्तरम् काणगणगणयौवनस्मायनीय
स्यपत्म मनो हरति सहसा वधूः कृतचटचठाशहाकृताशनाः कीद
शाः भवंति सरिसबहूयाः सर्षपकृताः ॥ इति शुद्धप्राकृतम् पाणि
ग्गहणाणि असणा सोहइ हाकिं मेडियंप साहसबरिहंविदी परब
लं कहिं विणिमते समंगणे हिं उत्तरम् ॥ पाणिग्गहणस्य निवसंते

प॰

वसंतैर्कैर्मंडितः शोभते समरंजनैः सल्लवणगोत्पादनैः तथा वीरत्वया साह
सहस्रमपि परबलैकैः खंडितं संग्रामांगनैः २१ यद्देकेण आगुणाकि
जइरूब इति माणसं केण न विजइ तिसि अलोअविणि केन सइज्ज
इएरुपाहुमुरुति अखसिगिजइ ॥ नीरसरायएण उत्तरम् भो विद्वन् दर
सिकाणं मुहभाएण मुस्वाटनं केन क्रियते नीरसरावेण नीरसेन रा
त्ता अथवा नीरसो यो रावः शब्दस्तेन भवती ॰॰ मानसं केनो द्वेज्य
ते नीरसस्य रागेण अभिलाषेण तथा तृषितो लोकः केने त्वणं भविनो
भवति नीरधारावेण जलपात्रेण कथय केन नव भोज ॰ दीयते नीर
सराजिकया ॥ इति शुद्धापभ्रंशम् सयलोमे ॰॰ मुख्शमेहो विं तहास
हलं केन हयामंडलसज्ञा केण जणो विमलपयालम् ॥ वलाहकवि

श्री॰
५२

52

लेणउत्तरम् सूकरोमथंश्छति मेघोपिसूकरं भोमेघकथय सगर
राजसुताः षष्टिसहस्रमिताः केनहताः तत्रमेघउत्तरयति हेवराह क
पिलेनमुनिना पुनर्मेघः पृच्छति भोसूकरजनः पातालेकेनविशति सू
करस्तत्तरयति भोवलाहकमेघविलेनरंध्रेण पवलुजलेहिंकिहिमोह
द्यचरणीसाणदैस्याणिरथसणरथ्रस्मरष्षवालाकेहिंपरिवेढिहोंति
नलकलेकेहितत्तरम् भोविहलवदप्रमशानदेशस्यचरणीकैर्धवलोज्व
लैःशोभते नलकलेकेहिं नरकरंकैः पुनर्वदनरकस्यरक्तपालाःके
परिवेष्टिताभवंति नरकेयेरंकाटविद्रास्तैः इतिसुद्रमागाधिकम् मेरी
पुच्छश्वेरीककणेराग्वतिकसणेरवणेकेहिंक हिंपिणकेहिंपरिवेढि
समंफलेतिलहिंपकमाई॥ अहित्तपरिवेहेउमरं वैरीपृच्छतिक्रासो

घनोमेघः आकाशेराजते हेअर्हन्तपाएवेहिंपातिभिः तथानिभृते
व्यजनेकृतान्यपि कैः समनसोभंते भणउत्तरं हेअर्हन्तपदैः सम
व्यजनीकृतान्यपि शोभंते पइणाहिफडचणेणिचत्तेहत्ताएण अड्ढास
णंफचत्तिपंचणिस्तुतणस्स भुहूणघोरतरडुः खसयाइपावामोहंधं
कारगहणेलपकिंफचेति पतनसिसमरणं उत्तरम् भोविद्वन् भदज
नःनियनेसंग्रामेहतः इंद्रस्यअर्धासनेभजते विषमोरणेयेषांते
षांसंग्रामेमरणंतेषुस्वर्गंगच्छति इतितेषांशास्त्रे तथापापाः पापिष्ठाः
घोरतरदुःख भुक्तामोहांधकारगहनेकिंलभंते लपावा
विषमरणं विषेणमरणं इतिशुद्धपैशाचिकम् जानीयाणइणिंदिभिं
भलिसाकीसतुझश्वोलरेसंबालि जोतिहसरिसबपीडेच्चणीकेसक

श्री·
५३
53

इत्नइसोविणाणीस्ततेल्ली स्फुषोभनेःनेल्लीनेलिकः इतिस्फुडलौ·
किकस्य स्फुडज्ञातिः एतावन्तोपिदिष्याः प्रश्नानां दर्शितंमया येनयेन
हि॰॰ यंतितद्विदस्तत्रहृत्वतो एतावन्ताः सर्वोक्तेन प्रकारेणादिष्याः॰॰ द
र्शनं प्रश्नानां मयाकृतं अथयेनयेनप्रश्नेन पंडितामायंतितल्ल्यंतितन
न॰ हेताम् २ श्रीगणपतयेनमः ॥ ❀ व्यक्तीकृत्यकमप्यर्थं स्वरू
पार्थस्यगोपनात् यत्रबाह्यान्तरावर्थौ कथ्येतेसाप्रहेलिका १ यत्रप्र
श्नेकमप्यर्थं प्रकटीकृत्यबाह्याभ्यंतरौअर्थौ सहशार्थदर्शनात् क
थ्येते साप्रहेलिका १ साद्विधार्थीचशाब्दीचप्रख्याता शब्दशासने आ
र्थीस्यादर्थविज्ञानाच्छाब्दीशब्दस्यसंगतेः २ साप्रहेलिकाद्विधाभवति
एकार्थी अर्थप्रधाना अपराशाब्दीशब्दप्रधाना तदेवदर्शयति अर्थवि

त्तानात् अश्ववीर्यदर्शनात् अश्वीभवति शाखविभागतः शाखीभव
ति २ तरुण्यालिंगितः कंठे नितंबस्थलमाश्रितः गुरूणां सन्निधानेऽपि
कुरुते मुरजं मुहुः ३ पीनोच्चकुंभजत्तरम् भोवद तरुण्या कंठे आलि
ंगितः तथा नितंबस्थलमाश्रितः तथा गुरूणां वृद्धानां सन्निधानेऽपि मु
हुर्मुहुर्वारंवारं कः कूजति यस्त्वेवंविधः स्वकण्ठभर्ता भवति उत्तरं पानी
यकुंभः एताव˝ स्तगोपने कामुक धर्मार्थस्य प्रकाशानेविहितम् ३ आ
पांडु पीने कठिने वर्तुले स्तनमनोहरम् कैरात्क्षिप्यते मर्त्यैः किं वृद्धैरपि
समस्पृहम् ४ पक्वबिल्वफलस्तनरम् वृद्धैरपिसस्पृहमर्त्यैर्हस्तैःकि
मा क्षिप्यते आपांडु ईषत्पांडु पीने कठिने च तथा वर्तुले तथा मनोहरे वा
ह्यार्थेन स्तनेन अभ्यंतरार्थेन तत् पक्वबिल्वफलम् ४ दुर्वारवीर्य सत्कार्य

त्वयि याश्रस्तमा श्यामा सपत्न्याहृदये सपयोधरा च तद्दृष्टुनः अणतयाशु
सरोजस्तत्यै सैवा यवर्णा रहितावदनाम का स्यात् ५ यासीजगन्नरम् हेउवी
रवीर्यराजन् त्वयि सरोषे सति या श्यामा कृत्स्नवर्णा पदे अश्रस्तता न वैरि
हृदये अश्रस्तमा भो विद्वन्वद सा किं नाम स्यात् शत्रोरुपाणी कीदृशी स
पयोधरा शोभनं पयो लोहसंस्कारविशेषं धारयतीति भो नरेंद्र त्वयि तुष्टे
सति सैव शस्त्री आता तरही ना किं नाम भवति स्त्री कथंभूता सपयोधरा
शोभनेत्ति वा श्यामा षोडशवार्षिकी ५ सदारिमध्यापि नवैरियुक्तानि
तांतरकापि सितवैनिरम् यथोक्तवादिन्यपि हन्ती का नाम कोतेति नि
वेदयाशु ६ मानिकउन्नरम् भो विद्वन्सा कांता का श्रीं ब्रूहि याश्रि
मध्या सा कथं न वैरियुक्तारि: रिकारो मध्ये यस्याः सेति सिमध्या तथानिता

नरक्कापिस्मिन्नैवनित्यम् यथोक्तवादिन्यापि ॥ हन्तीकानामकांतेतिनि
वेदयाश्च ९ सारिकउवाच भोविद्वन्साकांतकाशीघ्रंब्रूहि याश्रित्य म-
त्पासाकथंनवैरिगुक्तारिः रिकारोमध्येयस्यासौरिसध्या नथ्यानितांन-
रक्कापिस्मितान्हतेसे सकारमिता प्राप्नाश्चनर्यथोक्तवादि ॥ पिहन्तीनसा-
कांताका काकारोंतेयस्या साकांतामारिकास्तन्नवम् ९ नीरसोविसन
बहुगुणवंतउभय श्रेणिरेतरुणितस्यलोहेउउ उरुरुगिज्ञश्रणीतणगय
हफलपत्राणिजरणीपावेसोजस्स ? एताहशाः काः गीयन्ते कीहशाः नी
रसउणगुणवंतउ नीरसोपिपरंगुणवान् पुनर्यानिम्बलः सवित्रिंतरंभ्रम
ति कथमीहशलकः गीयन्ते नस्यफलपत्राणियोजानातिसयशः प्राप्नोति
कथ्यतास्तन्नं गुणरथरको गुणह्रदस्तुरूपकः हृत्र्यासंभः नोकायां

श्री. गुणैराकर्षणमध्येयो दंडः समारोप्यते सगुणश्चतः १ हरिहरिचलुंम
५५ फलपियारीजितनुहवैरीलोहहंतारी वसहसम्हवहथाणिपहलीनह
55 नाणहजहनपली ७ पामासादिउनवम् यागरहेगरहेप्रचलतिसकल
जनमन्निया यथानवैवैरि मारी नोणनेछ्यते नोणेनमुच्यते नयाजा
नीत नयाप्रेरितासतीनयातिसानायिकाकाभवति पामसमवि मत
क्रीडाशारी ७ इतिप्रहेलिकाजातिः १ ``लसारादिकंमुयमजमार
दिक्षढकम् विदग्धाङ्गविदग्धा``कुर्वन्तदैर्पशांतये ४ विदग्धाङ्गवि
दग्धानोदर्पशांतयेयताहशोज्ञाविलज्ञवंते कालसारादिकयत्रकालः
समयः सारंतस्याष्य मजमे` दिगूढकम् यत्रमज्जःशोभः गूढः तत्र
मज्जगूढ यत्रमारःकामःगूढंतन्मारगूढं ४ मनुनेत्रमानिन्यादायेन

स``गचरणायाः यावन्नतितः सत्तयानन्तलाणमवर्यीरितः कस्मात् ।।
कोविदनकाश्चिदपिमानिन्याः स्त्रियोनेत्तंयावश्चरणेपततीति सभर्ता
तयानायिकयाकस्मादवर्यीतः कीदृश्यामानिन्याः सरागचरण
याः कोभावः अयाहंप्रणयवती नायंप्रसादनकालइति अस्याशयो
ग्याः कालः प्रकटितइतिकालः ।। अवलोकयस्तनौवधाउंजाफ
लविभूषणे निःश्वस्यरोदितंलग्नाउत्तोव्यायज्ञडुबिनी ।। कावि
द्यायस्त्रीवधाउंजाफलभूषणौस्तनाववलोक्य श्वश्रूः निश्वस्य
रोदितं कस्माद्धेतोः भोविदन्त्वद अग्रश्रागीवायंमस्तेत्रः
गजान्हत्वाकुंभस्थलमुक्ताश्रानीयहारंनकरोति हीणबलत्वेन
किंतुगुंजाभिरेवहारंकरोतीति पुत्रस्यबलहीणत्तारोदनहेतुः

श्री·
५६

56

अत्रापिबलस्यकालस्यसूचनात्कालसारमिदंह्युयंच ॥ दरदि‥चूय
सुन्तलंपिच्छियसाहिणाइवविरहिणीसहिये नमिउकंकेल्लिउक्कचूदवल
णाहत्तकंतो ॥ दरईसिउङ्घचूतम्उअलेसखीभिर्विरहिणीसंसखीपि
च्छयकटक्षान्मित्रः नमस्कृतः कंकेलिताः अशोकतरुः चूतःसहका
कारः चरणहतःकस्मात् तत्रायंभावः केनाप्युक्तः अस्मिन्नशोकेप्राप्ति
नेप्याःश्रियःसमेष्यन्ति अतःकारणात्प्रणामेनः चूतदर्शनेपुनरस्याः
स्मरकंपेजातेतत्कारणाच्चूतचरणेनहतइतिह्युयम ॥ वंजनजाति
वलाहिंडवलहिसणोदियथा मज्जुप्रियोच्छलनिलात्मजोकौनयोस
रौकौचधराप्रदेशौ मयूरवाककाक्षयात्मयोनेकोहातिकः किंशाशवः
पंठति ॥ ककाकिकीऊक्षकेकैकोकौकंकः मज्जुनेलकाकस्तस्य

५६

प्रियाकाकीकस्यजस्यकाकीनत्संबुद्धौ हेककाकि अनलात्मजौकौक
स्यवायोरग्नेकौ द्विवचने कस्यापत्यंकिः तौकी ऊ ऊत्स्मितौ ऊ ऊरू
उष्णोः अश्विजयो ऊष्मः ऊत्सितऊष्मयुक्तास्तत्कारा ऊर्ध्वयोः ऊऊष्वदे
शौ केकम् पूरवाक् हेप हेकाम कोकौचक्रवाकौ केकोबकः क
नकक्ष्वेदो वा ककाकिकी इतिव्रजनजातिः १३ कमभिसरतिलक्ष्मीः
किंस्वरगेरजयं सकलमलविमुक्तंकीदृशंत्यानमुक्तं सततरत्नविमर्दं
निर्दयेबुद्धिः कमभिलषति कांताकिंचचक्रेहनूमान् १४ अत
रणेस्खलद्विंडः लक्ष्मीः कमभिसरति अविलंबस्वरागौः किमजयंअदं
शंहिये तस्यासकलमलविमुक्तंस्तानेकीदृशामुक्तं अत्तरमव्यये तस्या
कांता सततरतविमर्दं कमभिलषति अतरणंअच्यवने रतेसएव तस्या

हनूमान्किंवक्ते अहंरामं अतस्यरावणहतस्यरामेसंग्रामे ॥ १४ दैत्येयाना
कः संहर्त्ता राजाकीदृगिंद्रदोविंध्यात् ग्रामाकीनावसस्याहीगांभीर्येण प्र॰
ख्यातः कः ॥ १५ अकूपारः दैत्येयानाकः संहर्त्ता अः विष्णुः तथा राजाकी
दृगिंद्रदोविंध्यात् अक्ष्ण एष्वी तयाहीनः तथा के ग्रामाः नावा सस्याहीः अ
कूपा तदपानरहिताः गांभीर्येण प्रख्यातः कः अकूपारः समुद्रः ॥ १५ पितं
तमनासिसद्यो पिच्छियवहयातानिभिच्चरंदासी एकयाऽसीसेकत्वादोज्ञा
श्जस्तमाश्य ॥ १६ आवयोजातिर्निर्मलेति अत्रायंभावः आवयोः कुलेषु
खावज्जबलेततोनकार्यमकार्यमिति एतस्य हृदयगताभिप्रायस्तापना
कृयम् इतिहृदयजातिः ॥ १६ रविक्रतगोकर्णः कांतिविषयगुणो बरोय
रात्मपरः नस्काशीराजगदाखिलोचिरसत्वादसमस्तकाणिः ॥ अस्तम

हकर्माणीश्वरः अखिलेजगद्व्याप्त अस्माकंचोदीमोयस्यासौअस्म

हक समाधिंसमर्पणोयस्य अथवाअस्मभ्योकृत्त रगोः शूलंपाणौयस्य

पुनःकीदृशः रविसुतेकर्णोकृतःगोकर्णः चन्द्रः अथवाः सर्पोयेन उ

नःकिंभूतःअतिविषयःशाङ्गःसप्तवरुणोयस्य सतच्छद्रूरुणआकाशोंब

रंयस्य पुनःकीदृशःधरात्मधरः धराभृः मात्मनिदेहयस्यसः यद्वाधरोहि

मालयः तस्यात्मागौरीतांधारयतीति पुनःकीदृशः नराणांकानिमस्त

कानि शिरांसियस्यसनरकाशिराः कपालमालालंकृतः अजोहरोगू

ढस्तस्मादजगूढमिदं १२ ऊर्ध्वेनस्तुतीननयाश्रयाग्निरुपोन्मदाउर्दंद

रहर्षकासे स्वजन्मभक्तप्रियभोजनाशान्तंनौमिभीमानुजगोजभाजः १३

भीमानुजगोजभाजः भीमानुजोऽर्जुनः सप्तवगोजः रुद्धीजः रविभूमौजा

तोगोजोहृतः तेभजंतीति भीमाङ्गजगोजभाजः मघवाः दुर्धरदुर्षकालेन
स्यंतिकथंभूताभीमाङ्गजगोजभाजः अर्धेनस्त्रीनतयाश्रयाग्निरत्योर्म
दः अंभुवंधारयतीतिअर्धोपीरिः तेषामिनः प्रभुःहिमाद्रिःतत्सुःपार्वती
तांश्रीणतीतिःअर्धोनस्त्रीःशिवःतस्यनयनेललाटलोचनेतस्याश्रयो
ग्निस्तेनदग्धःकामस्तेनोन्मदाःपुनःकीदृशाःस्वजन्मभक्ताप्रियभोजनाशयाः
स्वजन्मभताःसर्पास्तएवप्रियाभोजनाशायेषांते १७ इतिसारशूलम्।
वाताशीतिशरविश्रेरंवोहरितान्मग्लाङ्गुरीदायितः श्रीइन्द्राउयानौकावावा
हाभोषामस्तानाः १८ ईलन्मीलस्यावल्लभोदयितःश्रमोवोयुष्माके
श्रशंडःरवेश्वरंशीघ्रं हरतात् अपनयतु कथंभूतईदयितःवाताशीतेः
वातमश्नातिवातात् शेषाहिःसएवशीतिःशायनेयस्यासोपुनःकीदृशः

अरिः अरयः सन्ति अस्य उदारचक्रे उद्धारयतीति अरिद्धः महानसिः ख

ड्गयस्यासौ महासिः पुनः कीदृशः वीनां पक्षिणां इट् वीट् गरुडः अपां

पानीयानां राट् राजा अब्राट् समुद्रः तोयानां काः वाहनावासोः यस्य

सर्वोऽब्राडपानौकाः पुनः कथंभूतः ईदयितः वार्वाहाभः वार्वाहो मेघः

तद्वदाभा कान्तिर्यस्य सः पुनः कीदृशः अम्लानाः अम्लानदीप्तिः पुनः शाक

हंसयेन सः ४ अत्र ईदृक्षुद्रम् रयावान्न यतः शुद्धः प्रबुद्धः कमलेक्ष

णः पापापहारी त्रिभुवने बुद्धः पायाद्रक्षयतु यतः प्रयतः जितेन्द्रियः शुद्धः

पापरहितः प्रबुद्धः प्रकर्षेण बुद्धः पापमपहन्तीति पापापहः अत्र चा

तुर्थः पादत्रयो गूढोऽध्येयः नम जातिक विशेषणानि जगन्तो मनः

यणकः सर्वोत्रीमान्ध्रिं जयति सज्जनः ॥ सज्जनान्ध्रिं जयति यः स

श्री॰
५५
55

जनः कश्चिद्दोषेनमज्जति तथाविश्वस्यजगतोमनःप्रीणाति अत्रापिचतुर्थः
पादः प्रथमपादत्रयेणमेलनीतिपादगूढम् हे शोभमयासखिब्रूहि रोदयि
त्वागतोयमाम् भद्रेकल्याणिनीभूयाः प्राचीपश्यायनिर्मलाम् ॥
काचित्सखींपृच्छति हे सखि अयराजोमयास्वप्नेस्वभर्ताहृष्टः मांरोद
यित्वागतः किंकरणंवद सामखीमाह हे भद्रेत्वंकल्याणिनीस्थिराभ
व अत्रानिर्मलांपूर्वांदिशंपश्य यथापूर्वादिक् पूर्वविहारिणापि पु
नः सूर्येणभुज्यते तथात्वमपिस्वदयितेन सहमिलिष्यसि ॥ ३
तिवस्तुगूढम् दाक्षिणपवनाधिरागासमलश्लोप्रणाइयहेउणम
हीतपकंठेविकवेहिंक्कोहि ॥ ३ काचिद्दक्षिणपवनोद्विग्नासतीलोच
नेमीलयति तदातस्मिन्प्रस्तावेनायिकायाः चतुरासखीपुनः कंठक

रम्भोंस्यागयति किमिति वद सा सखी चिंतयति मा कदाचिदे-
तस्याः प्राणाः कंठमार्गान्निर्यान्तीति कंठस्य ग्रहणम् २३ इति वस्तु
गूढं इति शुद्धजातिः ॥ स्तुतिनिंदा तत्तदर्थत्वाद्वार्थं मर्थयदयोदया-
त् निह्नवात्कथितस्यापि शाद्व्याजाद्पह्नुतिः २४ स्तुतिनिंदार्थ
त्वात् दर्शितह्वयोदयात् स्वार्थं वक्ति ततः स्वार्थं कथितस्यापि निह्नवा-
त् एवंविधा च्छद्मह्रल्लाद्पह्नुतिरुच्यते २४ बहुदोषो गुणश्चैसीगो
हुतां जनपीडकः करोति विरथो लोकमस्त माप्तमहोदयम् २५
यः कस्मिन्नेलोके प्राप्तमहोदयं करोति इति स्तुतिः अथवा विरथो
विपरीतरथ्यस्य सविरथो विलुः अप्राप्तमहोदये लोके करोति इति
दोषः कथं भुनो विलुः बहुदोषः चन्द्रभंगः एते बहवो दोषा दूषणा,

श्री॰
दे॰
60

नियमपरः पकजातणाभंसी परमगुणाभंसी स्तुतोगोव्हंता श्रीरेहमथ॰
नः पदेरीवधकः जनार्दनः लोकपीडकः विः गरुडोवाहनंयस्येतिविर
घः पदेरघहीनः इतिविष्णुस्तुतिनिंदे सततमहितजनवत्सलोबहु
भयपापक्रियाभ्रष्टः इहकलिकालेकुपतिर्जातस्त्वंपरमदुःखकरः २८
इहकलिकालेत्वंकुपतिः जातिमितःप्रभुर्जातः पदे कुःभूः तस्याःपतिः
सततं हेअहितजनवत्सल शत्रुजनवत्सल पदे सततमहितजनवत्स
ल सदाशंजितलोकवत्सल त्वंकीदृशः बहुभयमापापक्रियापरिभ्रष्टः
बहुभयंपापंयस्मिन्सबहुभयपापस्तस्मात्क्रिययापरिभ्रष्टश्च पदे ब
हुभयपापकारिणीयाक्रियातस्याःपरिभ्रष्टः परमंप्रकृष्टंदुःखंकरो
तीति परमदुःखकरः परंकेवलेसुदुःखकरश्च २९ इतिस्तुतिनिंदा॰ ६॰

जातिः प्रसन्नवदनः श्रीमानयं लब्धमहोदयः करस्थचारुसुभगोरा

ज्ञानंदयति प्रजाः २७ राजा नृपः प्रजा आनंदयति पक्षे राजा चंद्रः नृपः

कीदृशः प्रसन्नवदनः चंद्रोप्येवं श्रीमान्नित्यर्थः तथा लब्धमहोदयः

उभयत्र तुल्यं करस्थ दंडस्य प्रचारेण सुभगः लक्ष्मीवान् पक्षे कराणां

किरणानां प्रचारेण सुभगः २७ चंद्रभूपती विनायकाहितप्रीति र्देवो

गंगाबभार यः सर्वदो माधवः सत्वामव्यादव्यक्तविक्रमः २८ शंकरमा

धवौ समाधवो विष्णुः अपायात् रक्षतु सकः यो गंगां बभार कीदृशः

विनायकाहितप्रीतिः विनायको गरुडस्तस्मिन् आहितप्रीतिः पक्षे उ

माधवः शिवः विनायके गणेशे आहितप्रीतिः २८ इति द्व्यर्थजातिः॥

सीत्कारं शिशिरनयति व्रणयत्यधरं तनोति रोमांचम् नागरिकः किं मिलि

श्री.
२१
6

तोनहिनहिमखिहेमनःपवनः २५ काचित्सखीमाह सीत्कारंशीतय-
ति अधरंव्रणयति पुनःरोमांचंतनोति तत्रसखीआह किंकश्चित्नागरि
कोमिलित माप्पुनःअत्राह हेसखि सत्यंनहिनहि हेमंतपवनोमिलितः
२५ रुचिरस्वरवर्णपदारसभवतीजगन्मनोहरति तत्किंतरुणीनहिन-
हिवाणीकविमधुरशीलस्य ३. प्रधानस्वरवर्णपदन्यासमसंयुक्तानथाव
सभावसंयुक्तापतादृशी तत्किंचरुणीनहिनहि वाणीकविमधुरशील
स्य जगन्मनोहरति अत्रापितरुणीवाण्योःसमानविविशेषणत्वम् ३.
अपकृतिजाति सरेषुविंदुयुक्तेषुहलायदवबोधनम् तद्धिंडुमदितिप्रा
कृःकेचिद्धिंडुमातीमिति ३। बिन्दुयुक्तेषुवर्णेषुसत्सु हलाव्यंजनानां
यदवबोधनेतद्धिंडुमत्याकृः ३। मानसीनामसीम्यायाबुज्यादौन्यास-

नोहियाः वाऊल्येनाप्रयोगात्स्वानहेतासांप्रदर्शनम् ३। मनसिवुडोन
भसिवयोऽस्त्रिमासाऽथवा यथाक्रमंमानसीनाभसीचापकृतिः संप्रदाया
त्कृष्या तथाह्याकारेणेंगितैरित्यादि इंगितान्यथ्यामृत्युलक्षणं अह
पिपीविक्तियाइरेविडंतवंकभणियाइं कुसमस्सियंपिभणीजइपरहियइंः
ठवेति तस्सोजाणएइ कामिन्याहाराग्वस्यासवंतकलह मौक्तिकानांत्रु
टित्वाभूमौयानास्थिभागाः पायनकलगतः पंचमीपालुहष्टः अतःषष्ठः
स्वकेशपाशगणकदर्षामकः संगृहीतः प्रियेणहष्टंडः ठवेचमत्रेकथयक
नियैयै मौक्तिकेरेषहारः इत्यादिनामानसी अथनाभसीत्व नभस्यांतु
त्यादिनातत्राकारेलेखनेनआदिपदान्मूर्खाविचित्रावाचकोप्रत्तिलो
मकीमलदेवीकरपल्लवीसाभिनवालंकारादिवस्या क्रमायथा अत्र

श्री॰
९२
62

ग्रंथेनासीग्रथो गात् ॥ त्रिनयनचूडारत्नमिंत्रसिंधोः उत्थतीदयितः
ग्रथ्नुदयाति ग्रस्तणाकणारमणीवचनोपमस्थंदः कविःकथयति ग्रंथ
वंदृउदयति कीदृशः ग्रसतणाकणारमणीवदनोपमः गंडमारकत्वी
गुल्मसदृशः तथात्रिनयनस्यशंभोचूडामणिः सिंधोसमुद्रस्यामित्रे
उत्थतमाज्योत्स्नायाद्दयितः विंडमजातिक्रियादिकेस्थितेयत्रपदसं
धानकौशलात् स्फुटं नलक्ष्यते तस्याक्रियाग्रमादिकंयथा यत्रग्र
ग्रेक्रियादिकेस्थितेभवति परंपदसंधानेकौशलात् (स्फुटंनलक्ष्यते)
पदबंधेचातुर्यात् स्पष्टं प्रकटं नलक्ष्यते तत्क्रियाग्रमेत्तेयम् राजत्र
वत्तनश्यामनीत्रिंशाकर्षडजेय ग्राकल्पंवसुधामर्यांविदिषोरणे य
वहन् भोराजन्नेतांवसुमतीमाकल्पंकल्या॰॰ यावत् ग्रव॰॰तं पवेर

९२

णोऽस्य यामे विद्विषः बहून् यो विद्रुयकोहृशास्त्वं वनवमौ भवतु यथामो
योनिस्त्रिंशः विद्रुमस्याकर्षेस्तेनदुर्जयः अत्र अव य इति क्रियेयं गूढे
पुंस्कोकिल ..... नितान्तमधुरारवैः सहकारद्रुमारम्यावसन्ते
कामपिश्रियम् एतेसहकारद्रुमावसन्तेकामपिशोभां अधुः धारयं
तिस्म कीदृशारम्याः नितान्तैः आरावैः याहैः ॥ अत्र इति क्रियागु
प्ते ॥ नरकोत्तनामरोषेनवदत्तपरुषेनहेत्वयंशत्रून् रक्षयतिमही
मखिलं तथापि धीरस्पर्धस्य अमोनरेश्वरोरोषेनकरोत तथापु
रुषंकठोरंनवदत्त तथुनः अयंशत्रून्नहंत तथाप्यस्यनरेश्वरस्यधीः
पत्नाखिलांपृथ्वीरक्षयति कथंभूतस्यनरेश्वरस्य धीरस्य अस्यधीः
इतिगुप्तम् पारदिंद्रकुंदधवलेनागानिर्जरयातेमनोहरंदेवम् यैः स्तु

श्री.
६३

63

ह्ततमनिशंतेषामेवप्रसादयन्ति हरंदेवंप्रसादयन्ति केषांयैःप्राणि
भिरनिशंसक्रान्तेकृतम् कीदृशोहरंशारदेन्दुवत् कुमुदकुन्दवत्
धवलेशुभ्रे नद्यानागानांशैलानांनिलयेष्ववनतम् ...... गुरुकम्
शीकरासारसंवाहीसरोजवनमारुतः प्रद्योभयमिपांयस्त्रीनिःश्वा
सैरविमोसलः नर्मोमारुतः वेपवान्यवनः सरःप्रद्योभयति पद्मस
रोजवनस्यमारुतःकीदृशः शीकरासारसंवाही मकरइवत्‥ द्व
रे पांयस्त्रीनिःश्वासै ‥ इव श्रुत्वमदइन्तिगुप्तकर्मे समभागत
वानरपंकजदर्शनसंजातानिर्भरप्रीतेः शमयन्तिकुर्वन्तिवसः प्र
एपवतः कस्यरमणीयः ॥ कस्यापिपुण्यवतः प्रेमोररमणीयोदिव
सम्पायान्ति किंकुर्वन्तुत्वविशंकुर्वन् कथंभूतस्यहेसभागतवानान

६३